KÜLTÜR VE SANAT DERGİSİ

KIYI

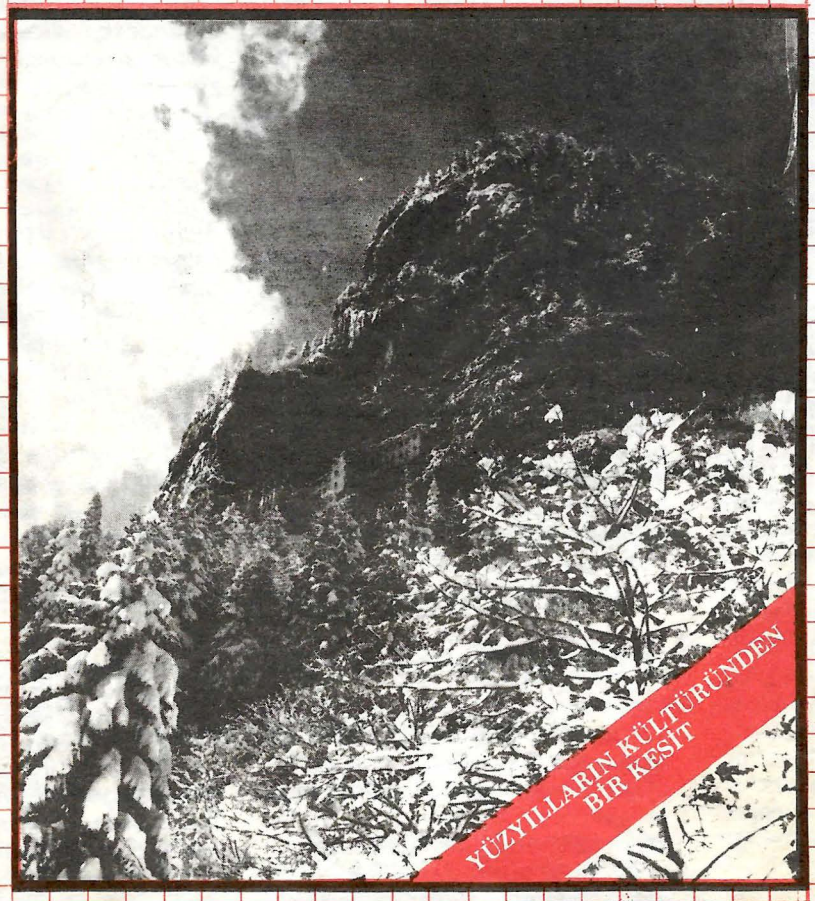

BU SAYIDA: Ahmet Özer • Durcan Yaşacan • Ali Mustafa • A. Nevzad Odyakmaz • M.Mahzun Doğan • Gündoğdu Sanımer • Rasim Şimşek • Yılmaz Yeşildağ • Ayhan Can • İsmet Zeki Eyuboğlu • Coşkun Kulaksızoğlu • Erhan Gökgücü • Recep Ergenç • İlhan Karaman • M.Reşat Sümerkan • Gülbeyan Vatansever • Metin Güven • Arslan Pulathaneli

YIL:2 • SAYI:19 • EKİM 1987 • 300 TL.

KIYI'dan

● *KIYI'nın 19. sayısında, Maçka ilçemizde büyük bir yoğunluk taşıyan Manastırlar üzerine bir bölüm ayırdık. İki bölümden oluşan bu yazı dizisinin ikincisini gelecek sayılarımızdan birinde yayımlayacağız.*
Manastırlar üzerine yayımladığımız yazı, daha öncelerde Maçka' 86 adlı yıllıkta yer almıştı. Yazının Kıyı'da yeniden yayımlanması konusunda gösterdiği ilgiden dolayı araştırmacı-yazarımız İsmet Zeki Eyuboğlu'na içten teşekkür ederiz.
Kendisiyle görüşme olanağını bulduğumuz Eyuboğlu, araştırma ve incelemeler yapmak amacıyla eylül ayını, memleketi olan Maçka'da geçirerek, İstanbul'a döndü.

● *Şair Subutay Hikmet Karahasanoğlu'yla yıllardan sonra, yaz dinlencesini geçirmek için geldiği Trabzon'da uzun uzun söyleşme olanağımız oldu. Dergimiz yöneticileri ve sanat yönetmeniyle, sanatçı dostlarımızın buluştuğu söyleşide geçmişten, geleceğe sanat ve kültür konularımız üzerinde duruldu, anılar tazelendi.*

● *5 Eylül 1987 günü Giresun'da ilk kez bir imza günü düzenlendi. Şair Ahmet Özer, öykücülerimiz Naim Tirali ile Durcan Yaşacan'ın katıldığı imza gününde sanatçılarımız okurlarına kitaplarını imzaladılar, söyleşide bulundular. Birlik Pazarlama ve Ticaret Kitap Kulübünün düzenlediği imza günü, büyük bir coşku içinde geçti.*

● *KIYI'ya ürün gönderen dostlarımıza zaman zaman bu sayfadan seslendik. Bir derginin hazırlanması sırasında ortaya çıkan zorlukları beraber paylaşma konusunda uyarılarda bulunduk. Özellikle el yazısı şiir ve yazıların okunup, başkıya hazırlanması konusunda ortaya çıkan güçlükleri yenmek için gönderilen ürünlerin mutlaka daktilo edilmesi ricasında bulunduk. Tüm bu uyarılarımıza karşın, el yazısı ürünler göndermeyi sürdüren dostlarımızı bir kez daha uyarıyoruz: Yazılarımızı okunaklı ve daktilo edilmiş olarak gönderelim. Bunun yanında bir başka ricamız da gelen çoğu ürünlerin altında yazarının imzasının olmayışı. Bir ürünün yayımlanması istenilirken, bu ürüne gerekli saygının gösterilmesinin de gerektiği inancındayız. Gönderdiği ürünleri son bir kez daha okumadan bize ulaştıran dostlarımızın yazı ve şiirlerinde nice yazım yanlışlıklarının olması umarım hepimiz adına üzücü bir durum. Her ürünün nice emeklerle oluştuğu gerçeğinden hareket ederek, dergimize gönderilen ürünlere daha bir özen gösterilmesini diliyoruz.*

● *1987-1988 Eğitim ve öğretim yılı 21 Eylül 1987 günü başladı. Eğitim alanında milyonlarca öğrencimiz, yüzbinlerce eğitimcimiz tarafından daha güzel bir ülkenin oluşturulması amacıyla eğitilmeye çalışılıyor. Bunca öğrencimize, onların başındaki eğitimcilerimize sanat alanında, kültür alanında önemli katkılar sağlamak konusunda Kıyı olarak kendimizi sorumlu duyuyoruz. Kültürel olgunlukta, sanatsal etkinlikte dergilerin önemli işlevinin olduğuna inanıyoruz. O nedenle dergimiz Kıyı'nın okunması, okutulması, tanınması konusunda eğitimcilerimizden ilgi bekliyoruz. Abone olmalarını, abone bulmalarını diliyoruz. Dergimiz destek gördüğü sürece etkinliğini sürdürecek, sanat ve kültürümüze katkılarda bulunacak, nice sanatçımızın, kültür adamımızın toplumumuzu güzelleştiren ürünlerine yer verecektir.*

● *Ayın ölümleri üzerine hazırladığı çalışmayı dört sayıdan beri sürdüren Arslan Pulathaneli'nin bu sayıda beşinci çalışmasını yayımlıyoruz. Sanatçılarımızın, yazarlarımızın, kültür adamlarımızın ölümleri konusunda doğru bilgileri nice kaynakların yanında kendi arşivinden de bizlere sunan Pulathaneli'nin bu çalışması birinci yılını tamamladıktan sonra okurlarımız için ilginç olacağını umduğumuz iki ayrı çalışmasını dergimiz için hazırlıyor.*

● *Şair arkadaşımız Ahmet Özer'in son kitabı, **Gecenin Kanayan Yerinden** ile sanat danışmanımız şair Gündoğdu Sanımer'in ilk kitabı **Karayelin Sürüleri**, Priştine Televizyonu "Günce" Yayınlarında, Yugoslav Türk şairlerinden Hasan Mercan tarafından tanıtıldı.*

Sahibi: Kuzey Gazetecilik Matbaacılık ve Ambalaj San.A.Ş. Adına
M.Naci ÖZKAN

Yazı İşleri Müdürü :*Osman D.PİYALE*
Sanat Danışmanı :*Gündoğdu SANIMER*
Sayfa Düzeni :*Şennur ÇAVDAR*

Dizgi Baskı: *Kuzey Gazetecilik Matbaacılık ve Ambalaj San.A.Ş. Demirkırlar İş Merkezi B-C Blok Tel:19191-61200 Değirmendere/TRABZON*

Abone Koşulları:*1 Yıllık 3000 TL.*
Yurtdışı Abone :*10 Dolar*
Yazışma Adresi :*P.K.183 Trabzon*
Ederi :*300 TL.* *(KDV Dahil) Aylık Dergi*

Kapak Fotoğraf : ***Coşkun Kulaksızoğlu***

Banka No:Ziraat Bankası, Trabzon Şubesi
65755 Hesap Numarası

Gönderilen ürünlerin daktiloyla yazılması rica olunur.

GÜNLER İÇİNDEN

Ahmet ÖZER

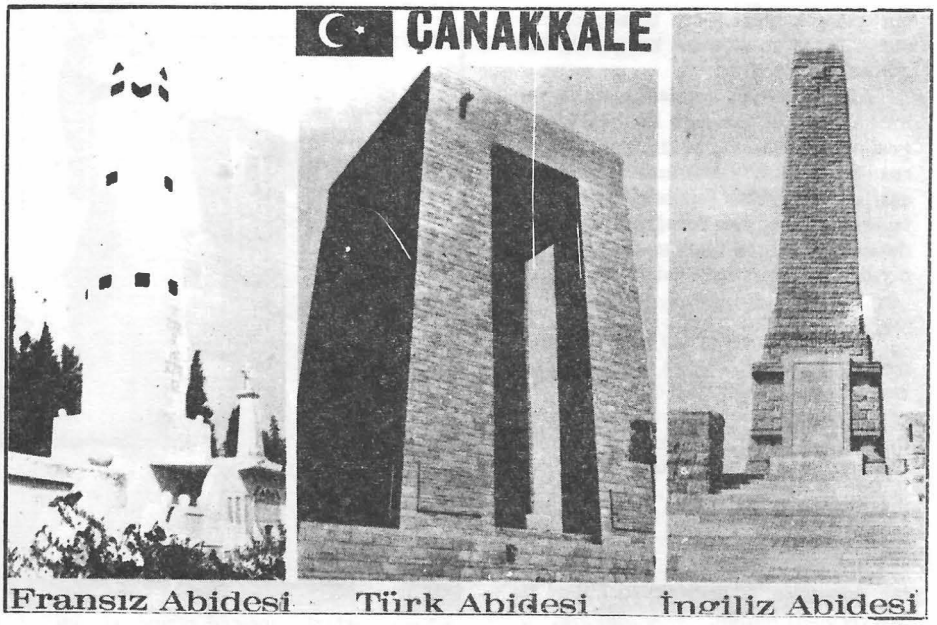

'Çanakkale içinde aynalı çarşı'

.....

Bu dizeyle başlayan türküyü kim bilir kaç kez dinlemişimdir. Bildiğim her söylenişinde ezgisine yüreğimi katışım, düşlerde de olsa hiç görmediğim bir kent olan Çanakkale'ye varışımdı. Ve Çanakkale adı, 18 Mart 1915 tarihi kadar, iki şairimi de anımsatıyordu bana: Arif Damar, İlhan Demiraslan.

'Çanakkale içinde aynalı çarşı'

Gerçekten bu kentte bir aynalı çarşı var mıdır? Yoksa acılara, ağıtlara tanık olan, destanlara şiirlere konu oluşturan bu kentin yapısına katılan yeni düşler miydi aynalar?

Bursa geçişli Ankara-Çanakkale otobüsü ile 3 temmuz günü bu kente ulaşıyorum. Gün yeni ışıldıyor. Işıl ışıl bir deniz karşımda. Akıp giden sular, kıyıya yaklaşıp insanlar alan, insanlar bırakan feribotlar. Ve Çanakkale'nin tarihsel kimliğinin dağa taşa yansıyan görünümleri.

Atatürk anıtının yakın bir yerinde kocaman bir top. Namlusu boğaza doğru yönelmiş. Birkaç kilometre uzakta yedi düvele mezar olan siperler. Ankara Ulus Meydanındaki Mehmetçik anıtı, boylu boyunca o cehennemi yaşayan siperlere ak mermerden kazılmış, uzanıyor. Altında, şair Necmettin Halil Onan'ın simgeleşen şiirinden iki dize: ***Dur yolcu bilmeden gelip bastığın bu toprak bir devrin battığı yerdir...***

Günler geçiyor aradan

Bir gün İbrahim Dizman'la Güven Tanış çıkıp geliyorlar. Güven, Biga'dan sanatın nabzını dinlemeye çalışan bir arkadaş. Şiiri seviyor. Hasan Hüseyin'in hiçbir yerde yayımlanmamış bir şiirine sahip olmanın mutluluğunu yaşıyor. İbrahim 80'li yılların ilk yarısında bir yandan fakültedeki öğrenimini sürdürürken, diğer yandan da Karadeniz gazetesinde sayfa bağlıyor, şiirler, eleştiriler yazıyordu. Şırnak'taki uykusuz gecelerinin sabahında, Ali Mustafa'nın dosyasından Kıyı'ya aktarılan şiirlerinin güzelliği ona yaşama sevinci veriyordu.

İbrahim'le ikinci kez karşılaşışımız. İskelede üç yanı camlı bir çayevinde sabah çaylarımızı yudumlarken, yandaki büfeden aldığım bir kartın arkasına, o günlerde yazdığım bir şiirimi ekliyorum: ***aldınız beni yüreğinize/rüzgâr eserken akşam üstü kırlarınızdan...***

Trabzon-Şırnak-Çanakkale üçgeninde geçiyor söyleşiniz. İbrahim, kendisiyle aynı ilçeden-Biga'dan- bir sanatçıya gönül düşürüyor: Yirmi yıl önce yitirdiğimiz Bedri Gider'e değgin çok şeyler yazabilmek için kolları sıvıyor, iz sürüyor.

Kalkıyoruz. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevine gidiyoruz. Bir süre vitrine baktıktan sonra içeri giriyoruz. O, Gürsel Aytaç'ın, Alman Edebiyatı üzerine yazdığı kitabı, ben de Ahmet Haşim'in "Bize göre/Gurebâhâne-i Laklakan/Frankfurt Seyahatnamesi" adlı kitabını satın alıyorum. Bir başka kitabevinde, Necati Güngör'ün, Nevzat Çelik'in kitaplarını seçiyorum.

Kentin tarihinin önemli bir bölümünü oluşturan saat kulesi onarımda. Üzerinde Türkçe bir yazı olmadığı için de ne zaman, kimler tarafından yapıldığını öğrenmek zor. Daracık sokakları süsleyen evlere bakıyorum. Trabzon'da, Cumhuriyet dönemi öncesinden kalan yapılarla ortak yanlar görüyorum onlarda.

Deniz Müzesine yöneliyoruz. Çok geniş bir alanda bütün bir tarih gömülü. Kaleleri geziyoruz ilkin. Karşımızda, 1875'te Krupp tarafından yaptırılıp, Sultan Abdülaziz'e hediye edilen toplar. Çimenlik kalesi, Queen Elizabeth Zırhlısından atılan top mermisi, Fatih tarafından yaptırılmış Kale Camisi. Üç katlı, on altı odalı, otuz iki top yeri olan iç kale. Ve insanın içini kavuran, yangın yerine çeviren görünümler: Kumkale Ovası İntepe Bataryası Şehitlerinin eşyaları: Künyeler, çatal-bıçaklar, mermi çekirdekleri, kovanlar, kemer tokalar, takma dişler. Ve sergilenen içki şişeleri, çikolata kutuları, Boğaza dalış yapan saldırgan ülkelerden arda kalanlar... Her görüntünün oluşturduğu ürperti büyük. Avustralya'dan, Yeni Zelanda'dan, Hindistan'dan Çanakkale'ye getirilen Anzak'ların, Gurkalar'ın günahı neydi diye sorasım geliyor! Çağdaş Türkiye'nin Büyük Ustası Mustafa Kemal, aylar boyu bu cephelerde, neferleriyle ince ölümlü günler yaşamıştır kim bilir? Dinamo'nun Kutsal İsyan adlı dev yapıtını okurken yaşadığım düşleri yeniden tazeliyorum.

Çanakkale Savaşlarından arda kalan en büyük malzemenin sergilendiği bir başka müzeye yöneliyoruz. Savaşın bütün acıları, bütün çığlıkları sanki dört duvardan fışkırıyor. Mermiler, mermiler, mermiler. Haritalar, fotoğraflar, resimler... Evet resimler. Ressam Mehmet Ali LAĞA, o yılların Çanakkale'sini kare kare nakışlamış. İnsanın dramına, kentin dramını da katarak yüzlerce resim yapan LAĞA, o yılların ölümsüz bir tanığı olarak karşımızda duruyor.

Bütün bu görüntülere insanı şaşırtan bir başka görünüm ekleniyor: Birden tuz-buz oluyor dünyamız. Birkaç yıl öncesine değin yaşayan, savaşa katılan neferlerin fotoğraflarının yanına, sabit kalemle tutulan bir 'savaş günlüğü' iliştirilmiş. Bir tebrik kartı büyüklüğündeki defterine yaşadığı o cehennem günlerinin tüm gerçekliğini günce olarak düşüren bir er'in oluşturduğu çabayı dünyanın en büyük ödülüne layık görüyorum. İbrahim'le bu soluk kesen notlara dakikalarca bakıyoruz: Çanakkale'nin Yenice İlçesinin Hamdibey Bucağından Musa oğlu Hafız Mehmet, savaşın o alevleri içinde gerçek bir savaş günlüğü tutabilmiş. Günlük defter, duvarda, Mehmet'in soluk bir fotoğrafının altında duruyor, altta günümüz diliyle yazılışı. Çanakkale üzerine yazı yazanlar, kitap hazırlayanlar bu günlükten bir satır almışlar mıdır acaba? Bu ne tutku, bu ne yazma sevdası? Belki de defterin sayfaları bitmeden, vurulup ölecek er Mehmet. Belki de yi-

tip gidecek yazdıkları birkaç dakika sonra. Boğazın sularına karışacak, kan gölünde eriyecek...

Nusrat mayın gemisinin tıpkıyapımı karşımızda. Savaşın bir başka simgesi olan geminin iç bölümlerini geziyoruz. Savaşların yıldönümlerinde çıkan eski ve yeni yazılı gazeteler, naylon örtülerin altında. Her fotoğraf kendi içinde ayrı bir dünya taşıyor. Her görüntü o yıllardan bir rüzgâr estiriyor.

6 temmuz

Günlük gazetelerden ikisini önüme seriyorum. Bir fotoğrafa kayıyor gözlerim. Gazete fotoğrafları oldum olası, bir çığlığı taşırlar okura. Fotoğrafın yanında bir yazı: Prof. Küçükömer öldü. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi emekli öğretim üyesi Küçükömer, 1925 yılında Giresun'da doğmuştu; onun Karadeniz toprağından bir değer oluşu, sevgim için bir ölçüt değildi. Onunla yıllar öncesinin sevinçleri, tutkuları da boyvermişti birden.

Geçtiğimiz yıl, kendisiyle sıkça görüştüğünü bildiğim dostum Gündağ Kayaoğlu'nu Trabzon'a uğurlarken, **"Trabzon Lisesi'nin bahçesinden bir çiçek getirebilir misin?"** diye istekte bulunmuştu. Gündağ, İstanbul'a dönerken bu topraklarda yetişen çiçeklerden bir demet götürmüştü Küçükömer'e. İdris Küçükömer, o günlerde ölümcül bir hastalığın sancıları içindeydi.

Küçükömer'i ilk kez 1968 yılının temmuz ayında, 19 yıl öncesinde bir kürsüde konuşurken tanımıştım. O günlerde profesörlüğü görev yaptığı fakültenin yönetim kurulunca engelleniyordu. Oysa öğrencileri, ona rütbelerin en büyüğünü vermenin coşkusu içindeydi. Kendisinden önceki konuşmacının ardından adı çağrılarak kürsüye ulaştırılan Küçükömer, binlerce insanın coşkun alkışlarıyla yeniden yaratılıyordu sanki.

Alkışlar dinince, Küçükömer, üst üste üç kez **"olmak istiyorum, olmak istiyorum, olmak istiyorum"** diye haykırmıştı. Binlerce insan seli bu sözlerin ardından gelecek söz için nerdeyse yüreklerini durdurmuştu. Ve küçükömer, ardını getirmişti sözünün: **"Sizler gibi genç olmak istiyorum"** Bir düşündüm, Küçükömer bu sözü söylediğinde şu an benden iki yaş büyüktü. İdris Küçükömer, ardında nice anılar, nice sözler ve nice kitaplar bırakarak ayrıldı dünyamızdan. **"Düzenin Yabancılaşması"** kitabı, kültürünün bir göstergesi olmuştu o yıllarda.

8 temmuz

Savaşın geçtiği cephelere bir gezi düzenleniyor. On binlerce ölümün anısına dikilen anıtları yakından görüyorum. Kitaplardan öğrendiklerimi hayatla doğruluyorum. Karşımızda Anafartalar, Conkbayırı, Seddülbahir, Kilitbahir, Anzak Koyu, Arıburnu, Morto Koyu... Mustafa Kemal'in bir şarapnelle göğsünden yaralandığı yer, Kanlı

Kuyular. İngiliz, Fransız, Anzak ve Türk askerlerinin anısına dikilen anıtlar. Mezarlar, mezarlar, siperler...

Anzak mezarlarından birine bakıyor ve not alıyorum: Their name liveth for evermore 13/487 Tooper A.Hacker N.Z. Mounted Rifles 19 May 1915 Age 28

Çanakkale'ye çok uzaklardan gelenlerin anıtlarına bakıyorum: Tertemiz, pırıl pırıl. Boru çiçekleri, güller dört bir yana salınmış. Boğazın sürekli esen serin rüzgârları anıtları yalayıp geçiyor. Ölenlerin adları, yurtlarından millerce uzakta vuruştukları tepelerde abecesel bir dizinle mermere oyulu duruyor.

Mehmetçiklerin adları yok anıtlarda. Biri yolgöstericiye soruyor nedenini. **"Onları kalbimize gömdük"** yanıtını alıyor. Mehmetçiği simgeleyen anıtların etratında koyun sürüleri yatırılmış, yerler gübre içinde.

Kısa bir zaman önce, Orman Genel Müdürlüğü Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Kabatepe Tanıtma Merkezinde savaştan arda kalanları sergileyen ilginç bir müze açılmış. İzleyenleri şaşırtan bir görünüm: Süngüyle delinmiş bir subay üniforması, göğsünde zamanın solduramadığı kanlar. O yıllardan kalan türlü eşyalar ve yepyeni fotoğraflar. Görevli bayana soruyorum, bu fotoğrafların bir filmden sahneler olup olmadığını. Hayır diyor. Bu görüntüler o yıllarda çekilmiştir; Avustralya'dan yeni gönderildi. İnsanı büyüleyen görünümler, askerler, askerler, yaralılar. Yaralı bir Türk askerine, su veren bir Anzak askeri, beyzbol oynayan ingiliz askerleri, tarih 1915.

10 temmuz

Truva'dayız. Truva adı doğal olarak Tahta At'ı anımsatır herkese. Homeros'un İliada destanında dile getirdiği efsane, tarih kitaplarında da yer alır: Priamos'un oğlu Paris, bir gün Sparta kralı Menalas'a konuk olur. Ardından ev sahibinin karısı güzel Helena'yı Truva'ya kaçırır. Bunun üzerine Spartalılarla Truvalılar arasında 10 yıl süren savaşlar olur. Spartalılar savaşı Tahta At hilesi ile kazanırlar. Trova'da o günkü Tahta At yoksa da bugün onu simgeleyen kocaman bir Tahta At turizm adına epey ilgi topluyor.

Truva'da her şey yıkıntı durumunda. Yıkık duvarlar, kendi başına bırakılmış mermerler, kuyular... Oysa amfiteatr bir tiyatro alanı ve meclis binasının tabanı o yıllardaki insanın uygarlık alanındaki yerini anlatmaya yetiyor. Truva'dan çıkartılan her şey Çanakkale merkezine 2-3 kilometre uzaktaki Arkeoloji Müzesine taşınmış. Böyle görkemli bir müzenin ülkemizde olmasını önemli bir kazanım sayıyorum. Müzeyi süsleyen araç ve gereçleri izlerken, çağlar öncesindeki insanın hünerine hayranlık duyuyorum.

11 temmuz

Ege denizindeki iki büyük adamızdan biri olan Bozcaada'ya gidiyoruz. Yol üzerinde, sahile değin, Mahmudiye, Üvecik, Kumburun, Çamoba, Geyikli ve Odun İskelesi otobüsün camından gördüğüm yerler. Feribotun kalkış saatini bilmediğim için, büyük bir motorla yarıyoruz denizi. Hava rüzgarlı, denizin üstü kıvır kıvır. Zaman zaman dalgalar motorun içine savruluyor. Çocuklar ve kadınlar panik içinde. Bir saate yakın sürüyor deniz yolculuğumuz. Bozcaada'ya varıyoruz. Üzüm ve şarap Ada'nın simgesi. Parkta fotoğraflar çekiyorum. Kıpkırmızı renkte dut suyunu yudumluyoruz. Ardından şarap yapımevlerini, dolum yapılan yerleri geziyoruz. Yıllanmış şaraplardan şişelere dolum yapılıyor. Her şey, her yer ekşimtrak, küf tadında. Ada'nın tek kilisesine gezi düzenleniyor. Papaz, içeri doluşan kırk elli kişiye açıklamalar yapıyor. Duvarlarda

İsa'yı, Meryem'i simgeleyen resimler. Kilisenin bir bölümüne girilmemesi için papaz ziyaretçileri uyarıyor, tören günleri buraya gelenlere sunduğu yiyecekten söz ediyor.

Ada'nın en ilginç yerlerinden biri de kale. Nice savaşçıların ölümle yoğrulduğu bir yer burası. Kalenin yapımı için, çağlar öncesinde insanoğlu kim bilir kaç iş gününü vermiştir diye düşünüyorum. Zaman içinde yer yer onarılmış yerler belli oluyor. Kapının üzerindeki bir mermere, padişah II. Mahmut'un tuğrası ve onarımında emeğinin geçtiğini belirten bir notu kazılmış. Tarih 1231(1815). Kışın, çok az kişinin can sıkıntısından zamanı kemirerek geçirdiği Ada; yazın, yerli-yabancı turistlerin uğrak yeri oluyor.

14 temmuz

Bursa'da bir öykücü, bir şair.

Çanakkale-Bursa arasını sıcak bir yaz günü geçiyorum. Uçsuz-bucaksız, dümdüz tarlalar, bereket fışkıran topraklar... Otobüsün içi sımsıcak, elimde okunmadık yeri kalmayan bir gazete.

Akşam üzeri Bursa'dayım. Bursa, Öykücü Nadir Gezer'le, şair Metin Güven'i koynunda taşıyan bir kent benim için. Akşam Nadir ağabeyin evindeyiz. Kıyı'dan, Köy Enstitülerinden, Fakir Baykurt'tan, Başaran'dan, Arifiye'den, Beşikdüzü'nden söz ediyoruz. Yeni çalışmalardan, yeni öykülerden. İlk kitabı Hanife Nine'den Öyküler, 1981 Nevzat Üstün hikâye Ödülünü almıştı. 6 yıl sonrasında bir yeni kitap yoktu ortada. Gece Bursa fuarının yer aldığı kültür parka gidiyoruz. Park tıklım tıklım, bahçeler dopdolu. Bir semaverden boşalan çaylar terimizi daha da artırıyor.

Ertesi gün, önceden telefonla aradığımız Metin Güven'le buluşuyoruz. Bursa'da değişik zamanlarda kitaplarını imzalayan yazarlardan söz ediyoruz. Söz sanat ve yazının sınırlarında dolanıp duruyor. Metin ilk öğretmenlik yaptığı kenti, Trabzon'u, Trabzon'un değişen ve değişmeyen yerlerini soruyor bana, anlatıyorum, heyecanlanıyor. Yanında ressam arkadaşı, gencecik bir kız, Gülbeyan söze katılıyor. **"Sahi siz kaç yıl oldu görüşmeyeli"** diye soruyor bana, **"dört yıl geçti aradan"** deyince de **"hiç ara vermemişcesine söyleşiyorsunuz, çok ilginç"** diyor. Metin, Tanju Cılızoğlu'ndan Mehmed Kemal'e uzanan bir köprüde çok ikişiden söz ediyor. Nadir Ağabey kimi konularda onaylanıyor Metin'i. Üç saat süren bir beraberlikten sonra, desenini Gülbeyan'ın çizeceği bir şiirini Kıyı'da yayımlatmak için söz kesiyoruz.

Gece Nadir Ağabeyle Kıyı'da yayımlanmak amacıyla bir söyleşi hazırlıyoruz. Saatler ilerliyor. Bir minübüsle terminale varıyoruz. Önümüzde uzun yollar. Saat gecenin yirmidördü. Binlerce insanın doldurduğu terminalden bir Ankara otobüsü ile çıkıyoruz, gecenin kanayan yerine doğru yöneliyoruz. ●

öykü

Durcan YAŞACAN

AH ZAVALLI BEN

Epey zaman borç ödemek için çırpındım, epey zaman faiz ödedim; gene de düzelemedim. Olmuyor, kendimi toparlayamıyorum. Ona borçlu, buna borçlu... ondan kaç, bundan kaç... adım yalancıya da çıktı, ev bakamaz kocaya da.

"Seni ne umutlarla almıştım herif, bana ne sözler yermiştin evlenirken"

Bu sorularından bıktım karımın. Bu soruları yüzünden karımdan da bıktım, yanıt uydura uydura canımdan da. Yalan değil, çok şey söz vermiştim. Çokça para kazanıp, kuş sütünden başkasını taşıyacaktım. Ama olmadı. Bir televizyon nedir, alamadım. Ha bugün, ha yarın... bu kış, bu yaz... on yıl geçti. Tüm elimdeki kozları oynadım, vücut ısımın alayını harcadım, gene yok. Ancak avurtlarım çöktü, şakaklarım kırıştı, elimin ayağımın damarları kütük kütük düştü düze. Yaşam, dar sokaklarında misket yuvarladığım günler kadar güzel, kör ışıklı ocakbaşlarında aç düşler kurduğum dolunay geceleri kadar kolay çıkmadı karşıma.

"Ne yapayım hanım, elimden ne gelir? Ücret bordrosunun en altında adı geçen bir memurdan, ne beklersin başka?"

El kızı ana gibi olmuyor, ana gibi davranmıyor adama. Bağrına bağrına basacağı yerde, böğrüne böğrüne vurup geçiyor.

"Hep öyle söylersin zaten. Ne zaman birşey istesem, elimden ne gelir diyerek, işin kolayına kaçarsın. Ellerini ovuşturur, dudaklarını ısırır, gözlerini doldurur dursun."

Ah, kocanın sevilenini de çok gördüm, karının sevinini de elbet. İkisinin nedenlerini de iyi bilirim, ama...

"O kadar bencil olma hanım, o kadar para canlısı olma be. Biraz yokluk içinde varlık yaratmağa bak! Biraz azla yetinmesini bil, şükretmesini öğren! Büyük mutlulukların dağıtıldığı yerlerde küçük mutluluklar devşir biraz! Bilirsin, damlaya damlaya göl olur hanım!"

Karşılık vermeden duramaz, soyu bozuk çünkü, ne olacak! İlle bire beş konuşacak karşımda, ille beni susturacak ki rahatlasın. Ne sıkıntılı zamanımı ayrımsar, ne öfkeme saygı duyar, ne de erkekliğimden korkar biraz olsun!

"Ne bencilliğimi gördün herif? Gizli kazanıp da sensiz mi yedim? Aldın da, almadın mı dedim? Ne zaman büyük mutlulukların arkasından seğirttim? Vehbi Koç mu ol, dedim sana? Sabancı mı ol dedim? Onasis mi ol, dedim? Yurtlar, yuvalar, holdingler mi kurdun başıma? Yatlar, katlar, villalar mı yazdın üstüme? Ne zaman bir Avrupa gezisi istedim senden?"

Allahı var, hiçbirini istemedi. Hiç biri için tepeme çıkmadı. Dudak boyam, yüz allığım, göz rengim demedi birgün olsun.

"On yıldır yalvara yakara dilim yaprak oldu, bir televizyon aldıramadım. Bu mudur bencillik dediğin?"

Yüzüm aktır, yüzümün aklığıyla övünürüm hep. Sesimin pürüzsüz oluşu, belimin dik durabilişi bundandır işte; et yeyip yumurta içmişliğimden değil.

"Kocanı tanırsın hanım. Kerhaneye gitmedim, meyhaneye gitmedim; içkim yok, kumarım yok.. daha ne yapayım?"

Ne dese beğenilir?

"Kerhaneye de gitseydin, meyhaneye de gitseydin, içki de içip, kumar da oynasaydın, şu benim istediklerimi de alsaydın!"

Uyy, ben nasıl ellerimi ovuşturmayayım? Nasıl başım düşmesin önüme! Nasıl dudaklarımdan kan fışkırmasın? On yılda borç ödemekten kurtulamayan, on yılda bir televizyon alamayandan koca mı olur? Oyalaya oyalaya, oy avcısı siyasallardan bir ayrıcalığım kalmadı. Ücretim az, desem bile kimse inanmıyor. Gazeteler her allahın günü, radyolar her saat başı duyuruyor.

- Aylık ücret katsayısı yükseltildi.
- Yan ödemeler yeniden düzenleniyor.
- Çocuk zamları çoğaltıldı.
- Enaz brüt ücret yüz elli bin.

Ah, kim inanır benim net elli bin lira için kravat taktığıma? Kim bilir brüt nedir, net nedir?

"Ücretim dolgundur dol gun..." diyorum kim sorarsa, anasını satayım. Ne yapayım, doğruyu söylesem yalancı oluyorum. Adım şükretmeze çıkıyor.

YENİ ŞİİR -aylık dergi-

Kasım'da çıkıyor. Yazışma:P.K.10 Karşıyaka/ANKARA(Posta Kodu:06192)
Abone Koşulları:6 Aylık: 1250 TL. Yıllık: 2500 TL. (Yurt içi)
Yurt dışı: 25 DM Abone adresi: Posta Çeki-Selahattin Akdağ-286338

İMZA GÜNÜ

Naim Tirali • Rasim Şimşek • Gündoğdu Sanımer • Ahmet Özer • Durcan Yaşacan

Yer: 24 Şubat Kitabevi/TRABZON Gün:10 Ekim 1987 Saat:14.00-18.00

KIYILARA MEKTUPLAR -3

Ali MUSTAFA

Naim Tirali'nin kentinde GİRESUN'DA İLK İMZA GÜNÜ

Yolculukları seviyorum. Dört yıldır bu bozkır kentinden, **Hititler**'in anayurdundan, **Çorum**'dan bir pergel çizimi çok yolculuklarım oldu.

Bu yolculuklar, doyumsuz güzellikler, unutulmaz anılar bıraktı bana. Kimi kez küçük bir **Anadolu kasabasına**, kimi kez de büyük kentlere gidiverdim. Kimileyin şiirlerini, öykülerini, romanlarını okuduğum yazarların doğup büyüdükleri yörelere düştü yolum.

1986 Ağustos'unda **Amasya-Taşova, Tokat-Artaova-Turhal** ve **Sivas**'a doğru uzanıveren yolculukta **Cahit Külebi**'nin:

Çamlıbel'den Tokat'a doğru
Tozlu yolların aktığı ırmak
Ben seni çoktan unuttum
Sen de unuttun mu dön geri bak"

dizelerinde anlattığı **Anadolu**'yu tanımaya, anlamaya çalıştım. **Zile**'de **Külebi**'nin: **"Benim doğduğum köyleri geceleri eşkiyalar basardı."** dizelerini yaşadım. **Turhal**'da gezinirken burada uzun yıllar yaşamış **Bağımsızlık Gülü**'nün şairi **Ceyhun Atuf Kansu**'yu anımsadım.

Sivas'ta, Kurtuluş Savaşı'nın kongresinin yapıldığı kentte şair arkadaşım **Yılmaz Yeşildağ** ve öykücü **Taki Akkuş**'la dolaşırken en çok **Pir Sultan** ve **Aşık Veysel**'in doğduğu köyleri görmek istedim. Zamansızlıktan gidip göremedim. Bir başka yolculuğa deyip ayrıldım **Sivas**'tan...

1 Eylül 1987'de P.K.50'den çıkıveren çağrı bu kez beni sevdiğim bir öykücünün kentine **Naim Tirali**'nin kentine, **Giresun**'a yolculuyordu.

Öykücü dost **Durcan Yaşacan**'ın gönderdiği imza günü çağrısında da belirtildiği gibi **5 Eylül Cumartesi Giresun**'da **Birlik Pazarlama ve Ticaret Kitap Kulübü**'nün düzenlediği **Naim Tirali, Ahmet Özer** ve **Durcan Yaşacan**'ın katılacağı imza günü Karadeniz'in bu yeşil kentindeki ilk imza günü olacaktı.

6 Eylül 1987'de yapılacak halkoylaması için **Trabzon**'a gitmem gerekiyordu. Oradan da **Giresun**'a geçerim diye düşündüm kendimi yeni bir yolculuğa hazırladım.

Ahmet Özer'le **Trabzon**'dan yola çıkarken 2 saatlik yolculuğu şiirden, edebiyattan sözederek sürdüreceğimizi düşünüyordum. Ne var ki bindiğimiz otobüs **Trabzon-Giresnn** arası bu yolu neredeyse 4 saate değin uzattı. Sorunlarla dolu yolculuğumuz düşündüğüm söyleşiyi de dağıtıp gitti. Az daha imza gününe yetişemiyorduk.

Giresnn'da imza gününün yapılacağı kitabevine giderken bizi imza gününün kocaman bir pankartı karşıladı. **Giresun**'da ilk kez yapılan böyle bir etkinlik için çarpıcı bir görüntüydü. Daha önce de yerel basında ve **Cumhuriyet**'te imza gününe ilişkin yazılar çıkmıştı.

Birlik Pazarlama ve Ticaret Kitap Kulübü'ne vardığımızda saat 13'e geliyordu. Kitabevi yöneticileri **Kemal Civek** ve **Emel Alpaslan** bizi sıcak karşıladı. Birazdan **Naim Tirali** ve **Durcan Yaşacan**'ın da geleceğini söylediler.

Küçücük, rafları kitaplarla dolu kitabevinde imza günü sıcak bir ortamda başladı. **Ankara**'da, **İstanbul**'da ve **Trabzon**'da izlediğim imza günlerinden sonra şimdi de buradaki bir imza gününü yaşayacaktım. Giresunlu kitapseverler ilk kez bir imza gününü yaşıyorlar. Böyle bir etkinliğin kentlerinde düzenlenmesinden duydukları sevinci belirtiyorlar. Gelenler coşkuyla yazarlara kitap imzalatıyorlar, bir yandan da onlarla söyleşiyorlardı.

Yeşilgiresun gazetesinden gazeteci-eğitimci **Fikret Karadeniz** bu coşkuyu en yoğun yaşayanlardan. Hemen oracıkta hazırladığı soruyu yazılı olarak bizlere sunuyor: **"Niçin Yazıyorsunuz?"** Naim Tirali, Ahmet Özer ve Durcan Yaşacan bir yandan soruyu yazılı olarak yanıtlarken bir yandan da okurlara kitap imzalıyorlar. Ben de sözlü yanıt veriyorum **Fikret Karadeniz**'e. Güzel söyleşi saatleri akıp gidiyor. Bir ara **Fikret Karadeniz** bana: **"Sizin şiirlerinizi okuyorum ama kitabınız yok?"** diye soruyor. Daha yanıt vermeye kalmadan yet-

Ahmet Özer, Durcan Yaşacan, Naim Tirali
Giresun'da ilk kez düzenlenen imza gününde

miş yaşlarında güleç yüzlü biri söze giriyor: "Galiba o da benim gibi kitapsız şairlerden biri." Bu esprili insanla tanışıyoruz. **Cemal Kırca.** Bu adı anımsıyorum. **Türk Dili**'nden, **Varlık**'tan. **Cemal Kırca**'nın da katılmasıyla söyleşi 1940'lı, 1950'li yıllara değin uzanıyor. Daha çok eski dergilerden, gazetelerden konu açılıyor. **Cemal Kırca, Türk Dili**'nin 243. sayısında (Aralık 1971) yayımlanan **Kargalar** şiirini okuyor:

.....
Bilmem ki ne istiyor benden bu
kargalar?
Bir şey mi var yoksa sezinledikleri?
Nedir o bakışlarındaki sorular, kuşkular?
Ellerimin tersiyle vurarak göklere,
Ürkütmek istesem de bir türlü
kaçmıyorlar.
Beynimin içinde uçuyorlar sanki
Ağaçların o yeşil sessizliğini,
Göklerin mavilliğini,
Bakışlarımdan akıp akıp götürüyorlar.
.....

Böyle sıcak bir söyleşi ortamında **Cemal Kırca** şiirleriyle, edebiyat anılarıyla bizi çok eskilere götürüyor. 1945'de **Ankara**'da **Rüştü Şardağ**'ın **Yeni Türk Şiiri Konferansı**'nda **Koğuş** şiirini okuyarak kendisini yeni Türk şiirinin başarılı şairleri arasında gördüğünü de anlatmadan edemiyor. Bütün bunları anlatırken gençlik yıllarını yeniden yaşar gibiydi **Cemal Kırca.**

Beytülşebab'ta hakimlik yaptığı 1940'lı yıllara ilişkin bir anısını da anlatırken Cumhuriyet'in ilk kuşağından olmanın coşkusu vardı yüzünde: "**Bir gün emir çıkarttım. O yörelerde başlara giyilen bütün poşuları toplattım, yaktırdım. Şapka Kanunu'nun çıktığı yılların coşkusu var. Yakılan poşuların yerine şapka satınaldım ve giymelerini söyledim. Eşkiya Hüso diye tanınan biri vardı. Benim verdiğim şapkayı köyünde bile giyiyordu. Köylüler ona: "Beytülşebab Hakimi seni buralarda göremez, niye çıkarmıyorsun o şapkayı" dediklerinde, Hüso, "Bu şapka bana hakimin armağanıdır, onu ölüm alır başımdan" demiş.**

Konu Doğu'dan, **Hakkâri**'den açılınca söz **Şükrü Gümüş**'e geldi. **Ahmet Özer: "Cemal ağbey sizin de uzun yıllar görev yaptığınız yöreleri anlatan bir roman var. Zap Boyları. Yazarı Şükrü Gümüş genç yaşta öldü. Romanı anısına size armağan ediyoruz"** dedi. Duygulanmıştı Cemal Kırca. Romanı çantasına koydu. **"Ben, bunu bu gece okurum"** dedi. Belli ki gençliğinin anılarına bir yolculuk yapmak istiyordu.

Bu unutulmuş şairi, bu güzel insanı, Atatürk devrimlerinin yılmaz savunucusunu saatlerce dinleyebilirdik imza gününün son saatleri gelmese, akşama Trabzon'a dönmek olmasa. Kendisi de rahatsızdı zaten, izin isteyip ayrıldı.

Çoğu imza günlerinin özelliğidir. Yazarlar mekanik bir biçimde kitaplarını imzalayıp giderler. **Giresun**'daki imza gününde ise daha sıcak bir ortam vardı. Söyleşiler ve kitap imzalama birlikte yaşanıyordu.

Naim Tirali 8 Haziran 1987'de **İstanbul**'da **Eftalapulos**'ta bize anlattığı **Paris** anılarının öyküsünü yazıp bitirmiş. **Erkekçe**'nin Eylül 1987 sayısında yayımlanan **"Bir Mektubu Okurken"** adlı öykü oldukça çarpıcı. **Tirali,** bu öyküden yola çıkarak bir roman yazacağını söylüyor. **Giresun,** Naim Tirali'nin kenti. Buranın küçük bir kasabası **Piraziz**'de büyümüş. Doğduğu yörelerle ilişkisini hiç kesmemiş. Her yaz dinlencesinde **Piraziz**'e gidiyor. Yöre gazetesi **Yeşilgiresun**'da günlükler yazıyor.

İmza gününe gelen çoğu ortayaş okurlar O'nu tanıyor, **"Nasılsınız Naim Ağbey"** diyorlar. Uzun yıllar gazetecilik, bir dönem CHP Giresun milletvekilliği yapan **Naim Tirali**'nin yöresiyle kurduğu iletişimden duyduğu mutluluk gözler nden okunuyor.

Ahmet Özer, Ankara, İstanbul ve Trabzon'dan sonra katıldığı **Giresun**'daki bu ilk imza gününde okurların yoğun ilgisiyle karşılaşıyor. 3. yapıtı **Gecenin Kanayan Yerinden**'i imzalarken okurların şiir üzerine sorularını yanıtlıyor. Kitabevi yöneticisi **Kemal Civek**'e bu imza günlerini sürdürün. **Giresun** gibi kültürel yoğunluğu olan bir kent sizi yüreklendirecektir, diyor.

Gerçekten de Giresunlular imza gününe yoğun bir ilgi gösteriyorlar. Giresun Hukuk İş eri Müdürü **Ruhi Peker, Yeşilgiresun** gazetesi yazı işleri müdürü **Hasan Öğütçü,** gazeteci **Erden Menteşoğlu, Ali Gülertekin, Ahmet Gürsoy, Fikret Karadeniz,** eğitimcilerden **Müyesser Karaibrahimoğlu, Belgin Durukan,** Güneş Gazetesi Giresun muhabiri, Yerel Çotanak gazetesi muhabiri, esnaftan kitapseverler, hatta çocuklar imza gününe ayrı bir renk kattılar.

Durcan Yaşacan 8-9 yaşlarındaki bir çocuğa ilk öykü kitabı **Konuşsana**'yı imzalayıverince bir sürü çocuk cıvıltılar içinde kitabevine doluştu. **Durcan,** çaresiz hepsine birer kitap imzalayıverdi. Çocuklar ellerinde **Konuşsana** Giresun sokaklarına dağıldılar.

Naim Tirali'nin kentinde düzenlenen bu ilk imza gününden dolu dolu yaşanmış söyleşilerle, güzel insanları tanımış olmanın sevinciyle ayrılıyoruz. Dileğimiz bu tür etkinliklerin tüm Karadeniz yöresindeki kentleri şiirle, öyküyle, sanatın güzellikleriyle donatmasıdır.●

(10 Eylül 1987, Çorum)

gece

gece
yaslı ve yitik
sessiz kuyusu
sonsuzluğun

geceye çıkmalı kimi
ellemeli geceyi korkmadan
gece mi
elleriniz mi üşüyen

seviyle büyütmeli
geceyi
gece mi yorgun ve yaşlı
yüreğiniz mi

yürümeli geceye
görkemli ve bilinmeyen
gün ışığı mı uyanan
gözleriniz mi

a.nevzad odyakmaz

●

KALBİNİN YARASINDAN

düşen bir bulut
avluya
usulca dön
bak mavnalara
yanan bir orman
gençliğin uzaklarda
el ediyor
ufku
kırmış omzundan

kafes arkasından
ut sesleri, rüzgâr
ve nihavent faslı
parke taşlı bir sokak
uçuşan
al yazmadan
akıyorsun
zamana

mart '87/Ank
M. Mahzun Doğan

"Karayelin Sürüleri" adlı ilk şiir kitabının yayımlanması nedeniyle

Gündoğdu Sanımer'le Söyleşi

Söyleşen: Rasim ŞİMŞEK

— Sayın Sanımer, kırk yıla yakın bir süredir şiir evreninde yaşıyorsunuz, şiirle içlidışlı bulunuyorsunuz. Şiirin özsuyunu damarlarında taşıyan bir kişi olarak, onu dıştan algılayanlara biraz anlatır mısınız?

— Sevgili Rasim, şiiri ben bir tepki olarak görüyorum. Yaşamı kuşatan olayların algılanmasındaki farklılıktır kişiyi ozan yapan kanımca. Buna, yabancılaşmadır da diyebiliriz. Kimi koşullara, kurallara, yasalara uyum sağlamada karşılaşılan güçlüklerdir. Bu tepki, ister savaşım biçiminde kendini göstersin, isterse çekilme ya da durgunluk, suskunluk biçiminde, sonuç değişmez. Ozan, düşünsel ya da duyumsal gerçeğine uymayan, bir yaşam serüvenine tepki duyacaktır. İşte o zaman, kendi gerçeğini dile getirme çabası başlıyor. O, kimsenin görmediğini, görmek istemediğini, umursamadığını, belki de duyumsayamadığını söylemek isteyecektir. Ozanların bugüne değin itilip kakılmalarının, yaşadıkları sürede, toplumun büyük bir kesimince küçümsenmelerinin temelinde belki de bu davranış biçimi yatmaktadır.

Bir başka açıdan şiir, sözcüklerle didişip durmaktır. Dilin olanaklarını zorlamak, yeni, yepyeni bileşimler üretmenin sancısını yaşamaktır.

— Güzel sanatların içerik yönünden değerlendirilmesinde genel olarak evrensel ölçüler temel alınır. Sizce şiirin evrensel ölçüleri, değerleri nelerdir? Çağdaş Türk şiirini bu açıdan değerlendirir misiniz?

— Bir şiirin içeriğinde, ozanının dünyaya nasıl baktığını, duygusal ve düşünsel birikimini buluyoruz. O nedenle, örneğin, epik ya da lirik diye nitelendirirken hep içeriğine bakıyoruz. Zamana yenik düşmeden, bize sunulan güzelliği hep canlı kalabilen, bayağılıktan, basitlikten, kendini kurtarmış şiir, işte ölçü odur. Onun insanlık serüvenine yaklaşımı, çağdaş sorunlar karşısındaki tavrı bizim ölçülerimiz, değerlerimizdir. Çağdaş Türk şiiri, uzun geçmişinden güç alarak, sürekli gelişerek geldi günümüze. Bugün Türk şiiri evrensel bir içerik taşıyor. Dünyanın öteki ozanlarıyla, aynı bahçede çiçek topluyor bizim ozanlarımız. Toplumumuz bunun farkında değil belki. O nedenle sanatçıya uzaktan bakılıyor ama, dünya bizim sanatçılarımızı artık daha iyi tanımaktadır kanımca.

— Siz, yalnızca ozan değil, sanat üzerine denemeleri/eleştirileri olan bir yazarsınız. Acaba kendi şiirinizin kaynakları üzerinde düşündünüz mü? Severek benimseyerek okuduğunuz/ izlediğiniz sanatçılar/ yazarlar kimlerdir? Bunların özellikle etkilendiğiniz yönleri...?

— Benim şiirimin kaynağı insandır. Onun doğa ile, toplum ile, kendiyle ilişkileri, açıkçası tüm yaşam serüveni.

Severek benimseyerek okuduğum, etkisinde kaldığım o kadar çok sanatçı var ki, burada hepsini sıralayabileceğimi sanmıyorum. Eskilerden Nazım, Asaf Halet, Necip Fazıl, Cahit Sıtkı, Cahit Külebi, Attila İlhan var. Şu anda aklıma gelmeyenleri saklı tutmak kaydıyla... Günümüz ozanlarını, şimdilerde daha çok beğeniyor ve seviyorum. Kişiliklerini değil, güçlü şiirlerini, güzelim dizelerini seviyorum. Beni onlar etkiliyor.

— "Karayelin Sürüleri" sizin ilk yapıtınız. Üç bölümden oluşan bu güzel yapıt, sizin, şiirde kolaydan yana olmadığınızı somut biçimde ortaya koyuyor. Burada sizden, okurlarca ilginç bulunacağını umduğum bir noktanın açıklığa kavuşturulmasını rica edeceğim. Şiirsel yaşantınız nicedir? Bir şiiri, üretim aşamasında uzun süre benliğinizde taşır mısınız?

— Ben öyle kolay yazabilenlerden değilim. Ayrıca, eline kalemi alıp bir çırpıda şiir yazılabileceğine de inanmıyorum. Şiir üretimi için belli bir süre gereklidir. Yazarsınız, çizersiniz, tekrar tekrar yazarsınız. Bu bir oluşumdur. Sonuç bazan sizi rahatsız eder. Onu bir yana bırakır, bir süre bekletirsiniz. Şiire olsun, okuyucuya olsun, saygı duyan sanatçı bu olgunlaşmayı beklemeli derim.

— Sayın Sanımer, Karayelin Sürüleri'nde toplumsal içerikli şiir az. Yalnızca birkaç şiirde (Son duvar, sizleri düşündüm, karayelin sürüleri) toplumsal öz sözkonusu. O da birey-üstü'ne yönelen bir tutumla değil, birey çoğullaştırılarak gerçekleştirilmiş. Başka bir deyişle, sizin şiirleriniz, insan'ı/ insanlığı kendi bireyselliği içinde ele alan bir ozanın şiirleri...

Bu durumu sanat anlayışınızın bir göstergesi olarak belirtebilir miyiz?

— Bu konuda size katıldığımı söyleyemem. Sanırım daha pek çok şiirde toplumsal çığlıklar bulabilirdiniz. Ozanın toplumla çatışmasından doğan kimi sonuçlara baktığınızda, bireysel gibi görünen ama, tüm insanlığı kuşatan toplumsal eleştiriler bulabilirsiniz. Bu daha ilk kitabım. Bugün kimi simgelerin arkasına gizlenmiş, bazan birkaç sözcük ya da bir dizede yoğunlaştırılmış gerçekler, yarın bakarsınız daha belirgin duruma gelebilir. O bakımdan sanat anlayışım konusunda konuşmayı erken buluyorum.

— Bir şiirinizde, "Çocuklar/yenilmez ordularım benim" diyorsunuz. Şiirinizde oldukça geniş yer tutan 'Çocuk/çocukluk" düşüncesinin dünya görüşünüz/sanat anlayışınız içindeki yeri nedir? Çocuğa yönelişinizin uğraş alanınızla ne ölçüde ilgisi var? (Sevincimin çocukları)

— Çocuklar ve çiçekler... Onlar dünyamızı güzelleştiren, bize yaşama sevinci veren harika varlıklardır. Onlarsız bir yaşamı düşünemiyorum. Ben evde tek çocuktum. Kardeşim olmadı. Babamı küçük yaşta yitirdim. Belki de bu yüzden, hep kardeşlerim olsun isterdim. Yaman bir yalnızlığı yaşadım çocukluğumda. Çocuklara karşı ilgimin ve sevgimin kayna-

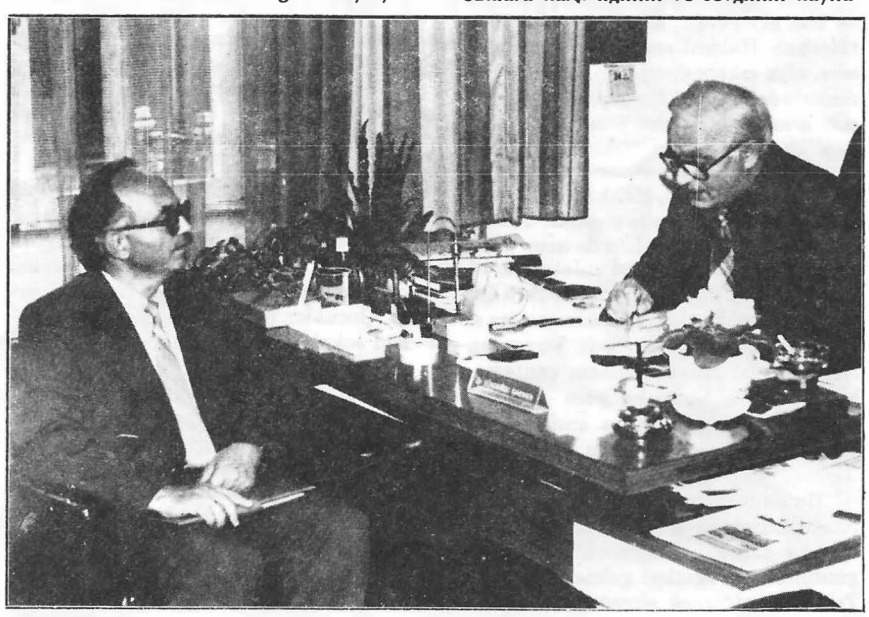

ğında belki bunlar var. Ayrıca çocukların dünyaya gelişlerine yardımcı olduğum için de sevinç duyuyorum. "Sevincimin çocukları" uğraş alanıma sesleniyor. Ne var ki, burada neden değil de, sonuç olarak yer almakta.

— "Bırakın somurtkan yüzünü o aklın", "Tavaşi çeşmesi sokağı/aklımın çıkmazında kördüğüm", "Sularımızı kirleten uygarlık şimdi" gibi dizeler, sizin, "us" karşısında yılgın olduğunuzu gösteriyor. Belki de bu yüzden, birçok durumda "sevgi"yi öne çıkarıyorsunuz; "Sevgilerin çocuğuyum ben" diyorsunuz.

Bu konuda da söyleyecekleriniz olmalı.

— Sevgili Rasim, soruların genellikle uzun yanıtlara gebe. Elden geldiğince kısaltmağa çalışıyorum. O zaman da kuru şeyler çıkıyor, bağışla. Bu konuda da geniş açıklamalar, örneklemeler gerekli. Yine de özetlemeye çalışayım.

Uygarlık olsun, akıl olsun çok değer verdiğim şeyler aslında. Ne yazık ki, kötü amaçlar için kullanılıyorlar. O zaman insanlığa karşı en yokedici silahlar, en kahredici tuzaklar çıkıyor karşımıza. İşte beni üzüntüye, umutsuzluğa sürükleyen şeyler. Geleceğimiz ne olacak? Çocuklarımız bir cehennemin ortasına mı düşecek? Guagain'in beyaz atı suyu bulandırmakta. Tepki göstermem, karşı çıkmam bu yüzden. Sizin de değindiğiniz gibi, sevgiyi bu yüzden öne çıkarıyorum.

— Çoğu şiirlerinizde acıyı dile getirmekten nerdeyse mutlu görünüyorsunuz. Nitekim, Can ağacı'nda "Acıyı kucaklar da büyür sevincim" diyorsunuz. Buradan kalkarak, "Karayelin sürüleri, sevgiye yaslanmakla birlikte, acının evrensel türküsüdür" dersek, yorumumuza katılır mısınız?

— Bu konuda, yorum da karar da beni aşıyor artık. Yine de belirtmemde yarar var. Mazohist bir tavır değil buradaki. Ben de öyle bir kişi değilim. Çektiğimiz acılar, bugünün çarpıklıkları yüzündendir. Daha mutlu bir dünyaya olan özlemdir bütün bunlar. Acıların varlığı gerçeğimizdir. Onlar olmasaydı sevincimiz de o ölçüde büyük olamazdı. İnsanların acılarını dindirdiğinizde, yüzlerindeki sevince dikkat ediniz. O yüzden birer gül bahçesidir artık. Acılar da sevinçler de, bir ozanın daima gündemindedir. ●

Yırtık çocuk fotoğrafına notlar

I.
gözlerinin parlak noktasındayım tamı tamına
göremiyorum bakışların hangi yolculuğun durağı
yüzündeki çiçek bozuklarında başlıyor yeni bir gün
anlıyorum şimdi seni, yırtıp atarken o titrek yüreği

II.
ortasındayım bir çocuktan arta kalan düşlerin
elleri deniz kokmuş suları taşımaktan
yazgısını kurşunluyor olmalı
kaşları çatılınca bir mavzer namlusu

III.
beni acımasız kılan, duygusuzlaştıran bakışlar
çaresizliğime yıldırımlar düşüren kimsesizliğim
silemez bakışlarını bakışlarımdan
tükenmişliğindesin, o vitrin neonlarında
araba homurtularında boğulan bir kentin

IV.
avuçlarımda yanyana dizilmiş çocukluğum
bir gün daha eksiliyor yarınımızdan
zamanın oluyor eteğinden düşen güller
kokularına gömerken geçmişimizi

Yılmaz YEŞİLDAĞ

Dört mevsimden*

1. mısır ekmeği
kuzeyde dinledim ırgatların türküsünü
başı dumanlı fındık bahçelerinde
sevdamızı kemençeler çaldı biz söyledik
fındık taşıdım görele'ye taflan taşıdım
öfke taşıdım umut taşıdım sevda taşıdım
kalbimde karadeniz'in dağ gibi dalgaları
bir horon çabukluğuyla geçti çocukluğum
anamın ilenci karışmış serin sulara
kalaylı taslardan içtim ilençli suları
dudaklarımı mintanımın kollarına sildim
dut pekmezi sarhoş etti beni içlendim
sonra türkü söyledim yağmur geldi

ilk kez mısır tarlasında yitirdim kendimi
yalnızlık geldi kuşlar geldi çok korktum
mısır ekmeği yer karadeniz'in kederli halkı
yüzleri güz elması elleri turna kanadı
mısır püskülünden içtim ilk cigarayı
amcam dövdü ayaklandım evden kaçtım

Ayhan CAN

***Şairin Memleket Yayınları arasında yeni çıkan ikinci kitabı UMUT ŞARKILARI'ndan.**

MAÇKA VADİSİ'NDE MANASTIRLAR

İsmet Zeki EYUBOĞLU

Fotoğraflar: Coşkun Kulaksızoğlu

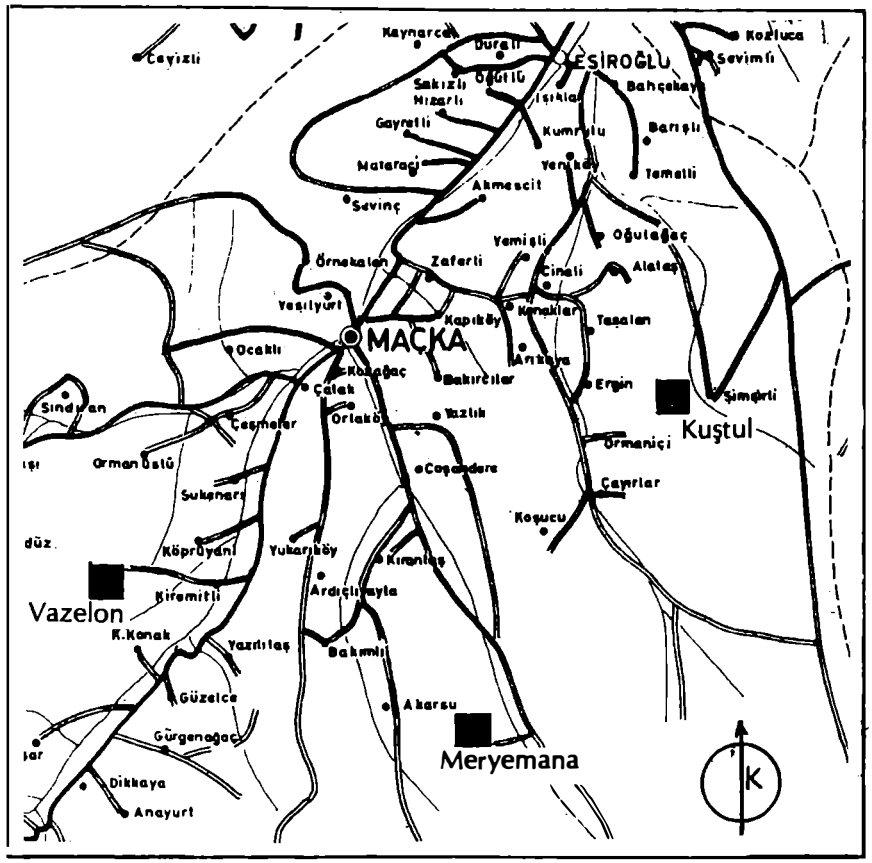

MANASTIRLAR

Maçka yöresinde kurulan manastırların hepsi de 12. yüzyıldan sonradır. Manastırlar başlangıçta birer öğretim-eğitim yeri durumundaydı. Buralarda genellikle İncil, ondan kaynaklanan öteki din kitapları, özellikle kiliseler tarihi okutulurdu. Dil (Yunanca) dilbilgisi, mantık, kiliseler tarihi, tanrıbilim, söylev başlıca derslerdi. Bu dersleri okuyan öğrenciler sırayla değişik görevlerden geçerek, kilise kurumu düzenine göre, en yüksek aşamalara çıkardı. Okutulan öğrencilerin bir amacı da Hıristiyan inançlarını yaymak, daha geniş bir alanda inanç egemenliği sağlamaktı. Manastırlar, erkekler; kızlar-kadınlar (dullar) için olmak üzere, ikiye ayrılır. Kuştul, Meryemana, Vazelon erkek; Hamsiköy'e giderken, derenin sağ yakasında da "Kızlar Manastırı" vardı. 1944'den sonra yıkılan bu manastırdan şimdi yalnız kayanın içindeki bölüm kalmıştır.

Manastırların dışında bir de, kadın-erkek her Hıristiyanın girebildiği tapındığı kiliseler vardır. Bunların en ünlüleri de Kınalıköprü yukarısında, kayalık yerin üstündeydi. Maçka manastırları yapı biçimi, işçilik, iç süsleme, donatım bakımından, Bizans etkisinden uzak, Kafkas yapı özelliği taşır. Kimi "Bazilika" denen yapı özelliğini gösteren bu tapınakların hepsi taştır. Kapılar, pencereler yontma, düz taştandır. Damlar kiminde yuvarlak, kiminde üçgen-beşgen arasında gelişen değişik kubbelidir. Kapıların girişi dar, yontma taş, kimi kapı üstleri kemerli, kimi de düzdür. Bu yapı biçimi, genellikle kiliselerde, kiliseciklerde (Şapellerde) görülür. Kimi sanat tarihçisinin, bunları Bizans döneminde yapılışına dayanarak, hepsini Bizans (İstanbul) yapı geleneğine bağlamaları yanlıştır. Çünkü İstanbul yapı işçiliğinde böyle bir özellik yoktur. Bizans yapı işçiliğinde kullanılan taş gereçler Maçka dolaylarındaki kayalarla bağlantılı değildir, yumuşak olmayan bu taşların yapıya konulması, yöresel bir taş işçiliğini gerektirir. Bu işçilik de özel bir yetişme geleneğinin sonucudur.

Manastırlar, din bilgileri dışında sanata özellikle resme büyük önem veren kurumlardı. İç süslemeleri İncil'den, İsa'nın yaşamından, daha önceki peygamberlerle ilgili söylencelerden esinlenen resimlerle (fresk) süslenirdi. Bunların, bugün en eskileri Meryemana'da bulunmaktadır. Öteki yapılarda böyle bir ürün kalmamıştır.

MERYEMANA MANASTIRI

Maçka'nın 17 kilometre güneyinde, kendi adıyla anılan derenin sağ yanında, gene kendi adıyla söylenen ormanın içinde, oldukça yüksek, sarp bir kayanın ortasında, oyukta bulunan "Meryemana Manastırı" XII-XIII. yüzyıllarda yapılmıştır.

Meryemana'nın giriş yeri oldukça dar bir kapıdır. İçinden, kapıya çıkan basamaklardan ancak bir kişi kolaylıkla geçebilir. Basamaklar kayanın en dar en dik yerinde yapılmış, kapının basamaklara bakan yerine üstten bir gözetleme deliği açılmıştır. Kapının yapılışı, kuruluş biçimi ortaçağ şatolarının giriş yerlerine benzer. Savunması çok kolaydır. Bekçiler, gözetleme yerine kapının içinden yukarıya doğru giden ancak bir kişinin sığabileceği pek dar yoldan çıkarlar. Manastırı bu durumda bir bekçi kolayca koruyabilir. Gerektiğinde birkaç basamağın yıkılmasıyla manastırın dışarı olan ilgisi büsbütün kesilebilir, kişi şöyle dursun, içeri bir kedi bile giremez. Üst üste dört onarım gördüğü, sıvalarının dört kat oluşundan, duvar resimlerinin en alttan en üste doğru dört kat bulunmasından bellidir. Meryemana bir erkek manastırıdır, iki bölümdür. Birinci bölümün ilk yapılan yer olduğu taş oyuğunda görülen tapınma yerinin tavanındaki resimlerden anlaşılmaktadır. Gerek İsa'nın gerek Meryem'in yüzleri kirpik uclarına varıncaya değin tek düzlem üzerinde, bütün incelikleriyle gösterilmiştir. Resimlerde sonraki çağ resimlerinde görülen derinlik, yer kaplama, değişik anlatım özelliği, gölge-ışık bağlantısı yoktur. Tapınak bölümünün içi, dışı İncil'den alınmış konuların, havarilerin resimleriyle süslenmiştir. Ayrıca İsa' nın uçuşu. Meryem'in ölümü, vaftiz işlemleri, ölü gömme törenleri, birbir resimle anlatılmaktadır.

Tapınma yerinin bitişiğinde kayadan üçlü üçlü damlayan suyun düştüğü yerde, sonradan yapıldığı Anadolu Selçuklu süsleme, taş işleme işi ile yakın bir benzerlik göstermesinden anlaşılan; bir ayazma vardır. Gene tapınma yerinin kuzey yanında üç dört hücre bulunmaktadır, onların da duvarları, tavanları resimlidir. Bu bölümlerdeki resimlerin daha sonraki çağlarda yapıldığı işçiliklerinden, kullanılan boyanın yapısından anlaşılıyor. Ayazmanın güney yönünde bir fırın, fırına bitişik bir ufak kilercik görülüyor. Fırının bir bölümü düz, bir bölümü ise delikli tuğlalardan yapılmıştır. Bu bölümün sonradan onarıldığı, tuğlaların delikli olmasından anlaşılmaktadır. Delikli tuğla yakın çağların bir buluşudur.

Tapınma yerinin tavanında ikisi büyük olmak üzere 10-15 resim vardır. En ünlüleri ortada ikisidir, en eskileri de bunlardır. Tapınma yerinin sağ, sol yanlarında kutlu nesnelerin saklanmasına, korunmasına yarayan, duvarlar kireç kullanılarak taşla örülmüş iki ayrı karanlık yer vardır. Bir bölüm giriş kapısından inen basamakların solundadır.

Tapınma yerinin dış duvarlarını süsleyen resimler de İncil'de geçen kutlu olayları, kutlu törenleri göstermektedir. Bunlar da bir kaç onarım görmüştür. Resimlerin bu gün görülenlerinin manastırın yapıldığı yıllardan kaldığı söylenemez. Olsa olsa 150 yıllık bir geçmişleri vardır.

Gerek iç, gerek dış bölümlerde bulunan resimlerin boyalarına bakılınca sarının bir çok yerde ağır bastığı, daha keskin, daha belirli olduğu görülür. Sarının yanıbaşında yer alan ikinci boya kızıldır, sonra yeşil-pembe karışımı bir boya göze çarpar, resimlerin işlenişinde, durumlarında, ortaya konuşlarında, olayların birbirine bağlanışlarında, konuların birbiri ardından gelişlerinde elle tutulur bir ortaçağ anlayışı sezilmektedir.

Birkaç yüzyıl önce Lucas adlı bir ressamın yaptığı söylenen fresklerden en çok göze batan yön, yüzlerin çok incelikle işlenmiş olması, açık-seçik bir anlatım özelliği taşımasıdır.

Tapınma yerinin tavanında görülen büyük resimdeki erkek elinin parmakları ile Kariye Camiinde görülen erkek el parmakları biçimleri, resimlenişleri, işlenişleri, anlatım özellikleri değişmez. Parmaklar biraz biçimsizce, açılışları pek gerçeğe uymuyor, yarı yuvarlak bir durumları var. Burunlar yukardan dar, uca doğru inildikçe geniş, biraz uzunca, gözler yanlara doğru uzamış, belli bir yere bakıyor gibi işlenmiştir. Kaşlar ince, uçları sivri, alınlar açıksa da biraz dar durumdadır. Parmaklar kiminde de uzun. Bütün bakışlarda bir eş anlamlılık, bir üzüntü seziliyor. Böyle bir resim anlayışı gene Ortaçağın üzülen İsa'sı ile boyuna ağlamaklı Meryem'ini dile getiriyor. Omuzlar yuvarlak, boyunlar uzun, çeneler sivri sivri, dudaklar ince bitişik.

Meryemana, Kariye, Ayasofya resim anlayışı bakımından bir elden çıkmış gibidir. Meryemana' da bulunan resimlerin Kariye, Ayasofya mozaiklerinden çok sonra yapıldığı su götürmez bir gerçektir. Kariye, Ayasofya mozaiklerinde görülen incelik, yaratıcılık, güzellik Meryemana'daki fresklerde yoktur. Bunu da onlardaki eksikliğin bir sonucu olarak almamış, anlamamız gerekir. Eski mozaikler, duvar resimleri daha başarılıdır.

Bütün olayların bir düzlem üzerinde geçmiş gibi gösterilmesi, resimlerde açık bir gölge-ışık bağlantısının bulunmaması bizi ister istemez eskiye doğru götürüyor. Bu eskiliğin bir gelenekten kaynaklandığı açıktır. Boyalar toprak boyası, eski taş yosunu boyası gibi ortaçağ fresklerinin yapımında kullanılan ilkel boyalardır. Duvar sıvalarında samanla kireç karışımı kullanılmış, yumurta akıyla parlatılmıştır. Meryemana, bütün öteki Ortodoks-Hıristiyan tapınaklarında görülen anlatım, işleniş, ele alınış özelliğini taşır. Onun bütün özelliği Karadeniz kıyılarında en eski oluşu, bir eşinin daha olmayışı, bilinmeyen bir yerde kuruluşu, doğanın apayrı bir elle bezediği bir çevrede bulunuşudur.

Meryemana'nın gerçek değeri, günlük yaşayış ölçüleri içinde inançları ne olursa olsun, bütün kişileri biraraya toplamasında, bütün kişi acılarına kucak açışındadır. Bu durum Meryemana'nın içini, dışını süsleyen fresklerin kişi yaşayışıyla ilgili konuları içermesinden doğuyor. Orada bütün bir yaşama olayının değişik yönlerini, türlerini bulmaktayız.

Meryemana'nın bu ilk bölümünün yapımında kullanılan taşların bile türleri değişiktir. Fırın, sıcağa dayanıklı, ısıyı uzun bir süre saklayabilen fırın taşından, yan bölmelerin biri düz, biri de delikli olmak üzere iki ayrı tuğladan yapılmıştır. Öteki duvarlar yontulması oldukça güç, çevrede bulunan taştan kireç karışımı ile yapılmış, kapı, pencere gibi yerler ise kolay yontulan, o yörede bulunmayan yumuşak taştandır. Kapı, pencere üstleri duvar araları meşe, karaağaç hatılları ile yapılıdır. Ufak pencerelerin çoğu yontma taş ile kemerlidir. Döşeme düz taş kaplıdır. Hücreler, tapınak yeri, onlara bitişik dar, karanlık bölmeler, ışık koymakta kullanılan ufak dolapları içerir. Fresklerde duvar resimlerinden başka hayvanlar da görülmektedir. Bir kaç yerde ağaç resimleri göze çarpar. Tapınağın üç yanı kaya, doğu yanı duvardır. Tavanı, bütün duvarları fresklerle kaplıdır. Doğu kesimindeki duvarların iç, dış yüzeylerinin ikisi de fresklerle donatılmıştır. Meryemana'nın en eski bölümü burasıdır. Tapınağın kuzey yönünde bulunan bölüm iki katlıdır. Üst kesimde hücreler vardır.

Meryemana'nın ikinci bölümüne gelince; giriş kapısını geçip iç basamaklara inerken sağ yanda görülen bölüm yatak odalarının, salonların, kütüphanenin, kilerin, helaların, yiyecek yerlerinin bulunduğu dört katlı bölümdür. Bütün odalarında ocaklıklar, ışık dolapları, kitap koyma yerleri görülür. Odalar, sofalar çıkma balkonludur. En altta tonozlu bir mutfak, onun altında şarap, yağ saklama yerleri bulunuyor. Bütün duvarlar karaağaç, meşe hatılları ile birbirine içten içe karşılıklı olarak bağlıdır. Duvarların kalınlığı aşağı yukarı 60-100 cm. arasında değişmektedir. Pencereler yontma taştan olup kemerli değildir. Duvarlarda resim yoktur. Meryemana'nın bu bölümü, alttan önü kapı biçiminde açık, dört kemer üzerine oturtulmuştur. Duvarın temeli, kayanın yukarıdan aşağı üçgen biçiminde inen dar açılı yerinden başlamak üzere kurulmuştur. Bu bölüm de yapı biçimi bakımından açıkça ortaçağ özelliği göstermektedir. Mimarlık bakımından üzerinde durulmaya değer yönü daha çok taşıdığı ortaçağ özelliğidir. Bugün büsbütün yıkılmış olduğundan odalarının gerçek sayılarını iyice bilemiyoruz. Yalnız durüma, yapının kuruluş düzenine bakılırsa, odaların sayısı 20 ile 30 arasındaydı.

Gerek odaların, gerek öteki bölmelerin yapımı biçim, düzen bakımından ortaçağ yapı işçiliğinin açık izlerini taşımaktadır. Bunu duvarların taş işçiliğinden, örgüsünden de anlamak kolaydır. Meryemana'nın bu bölümü iyice kaya üzerine oturtulmuş, bütün ağırlık kayanın doğu kesimine yüklenmiştir. Bu bölümde de, yumuşak, işlenmesi güç soyundan türlü türlü taşlar kullanılmıştır. Manastırın doğu kesimi aydınlık, iç açıcı, yüksek, çevreyi görür biçimde, tapınağın bulunduğu kesim ise kapalı, karanlık, basık, biraz sıkıcı, ağırlık vericidir. İçinden girip bakıldığında tapınak bölümünün kayanın içine gömülmüş, odaların olduğu kesimin ise kayaya yamanmış gibi durduğu anlaşılır. Bu durum bize bu iki bölümün ayrı ayrı zamanlarda yapıldığını, ayrı ellerden çıktığını gösterir.

İster tapınağın olduğu bölüm üzerinde durulsun, ister öteki kesimler ele alınsın Meryemana'nın ayrı ayrı çağlarda yapıldığı, onarıldığı bir takım eklemelerin katılması sonucu, zamanla genişletildiği açıkça anlaşılır. Kapladığı yerin genişliği, büyütülmeye elverişli oluşu, az bir süre içinde geniş ün kazanışı buranın bir takım eklemelerle büyütülmesini gerektirmiştir. Bir pontus kralının orda taç giymesi, bir yandan Meryemana'nın o çağdaki ününü, bir yandan da bu olayın ona kazandırdığı önemi göstermeye yeter. Sonraları da bir çok önemli kimsenin görmeye gelişi Meryemana'ya ayrı bir değer kazandırmıştır. İkinci bölümün daha güzel onarımı, yaşamaya daha elverişli bir biçimde yapımı manastırın bir çok önemli işlere yaradığının da açık belirtisidir.

Manastırın suyu eski Roma yapısına benzer kemerlerden geçen kiremit borulara derenin batı yönündeki ırmaktan getirilirdi. Yapının içinde taştan su olukları, yağmur akışını toplayan taştan evlekler vardır. Bugün bunların ancak silik izleri kalmıştır. Taş döşemeli avlular yıkılmış, basamaklar kopmuş, su yolları, giriş yerleri, odaları, sofaları, alt-üst katları, hücreleri birbirine bağlayan yollar, geçitler görünmez olmuştur. Meryemana'nın içinde en alt katta bir de kilisede kullanılan öteberinin saklandığı bölümler, suçluların atıldığı hapishane, ceza odaları vardı. 19. yüzyıl baş-

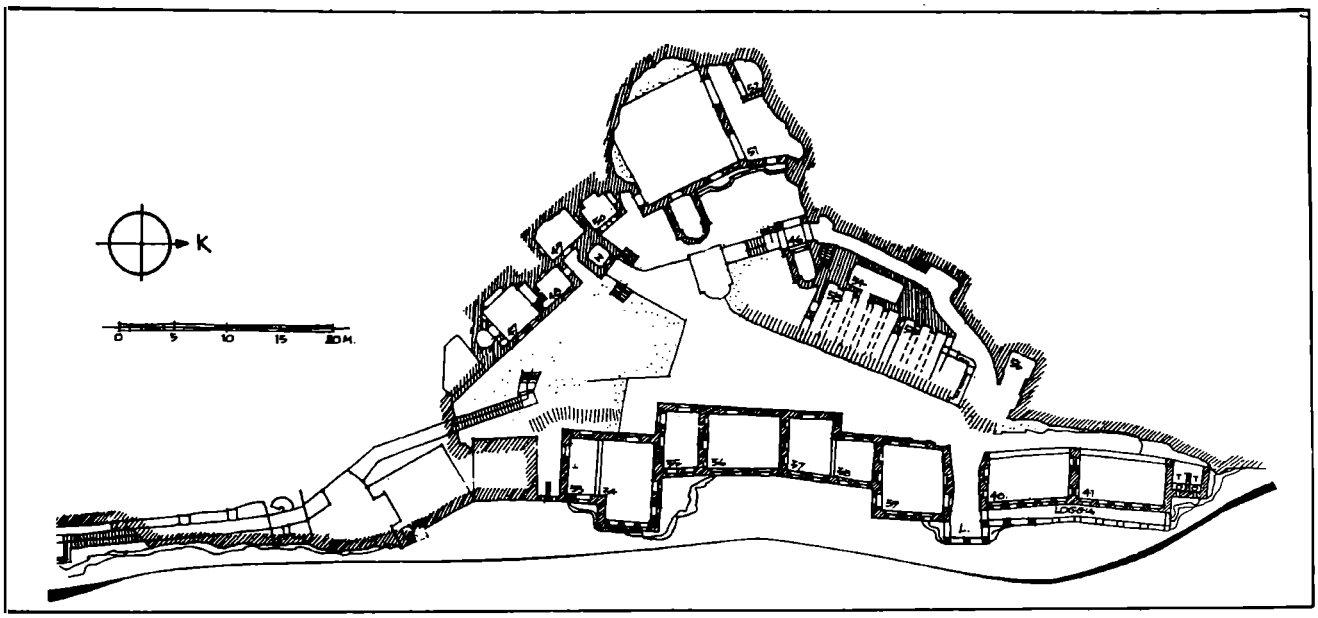

Meryemana Manastır giriş kotu planı.

larında İstanbul'dan gönderilen bir takım suçluların atıldığı hapishane, ceza odaları vardı. 19. yüzyıl başlarında İstanbul'dan gönderilen bir takım suçluların padişah fermanı ile Meryemana'da içeri atıldığını bildiren belgeler bu gün eldedir. O çağlarda bile Meryemana'nın değişik yönlerde önemi vardı.

Bu manastırın kuruluşu ilkin din amacını gütmüşse de sonraları askerlik bakımından da önem taşımaya başlamıştır. Meryemana'nın Birinci Dünya Savaşından önceki yıllarda 'Pontus Rum Devleti'ni kurma yolunda çalışan Rumların özellikle Livera, Santa Rumlarının savaş araçları yığınağı olarak kullanıldığı bu gibi işlerin konuşulma yeri olduğu söylenmektedir.

Manastırın giriş kapısından önce, daha içeri girmeden yolun sağında, solunda görülen iki yapı daha vardır. Bunlardan kayanın üstünde duran ilki Ayavarvara adını taşıyan ufak kilisedir. Bunun yanında görülen yapıcıklarda kadınlar oturur, manastırın ineklerine, öte beri işlerine bakardı. Kadınlar manastırın içerisine girip orada erkeklerle karışık tapınmalarda bulunamazdı. Bu yapı kemerlidir, ufak yolludur. Yanında yatacak yerleri, aşevi, konaklama yeri vardır. Aşağı yukarı manastırdan biraz sonra yapılmıştır. Meryemana'nın karşısındadır. Onun da giriş yeri güvenlidir. Manastırın giriş kapısının karşısında görülen yapı manastıra yiyecek, öteberi taşıyan hayvanların saklandığı ahırdır. Onun da yanında hayvan bakıcılarının yatıp kalktığı yerler, bölmeler vardır. Manastıra bağlı bahçelerin, ağaçlıkların, korulukların bakımı ile uğraşanların durduğu yerler de gene manastırın dışındaydı.

Meryemana'nın kuzey yönünde görülen ufak hücre, ölülerin konduğu yerdi. Şimdi orası da yıkılmış gitmiştir. Ölülerin gömüldüğü yerler manastırın yakınındadır, bugün pek belli olmuyor. Meryemana'nın oldukça geniş, bol, verimli gelir kaynakları olması yüzünden varlıklı sayıldığını biliyoruz. Çevresinde görülen sık ormanlarda, manastırın içinde, kayalıklarda pek çok değerli nesneleri gizlemek, saklamak için çok az kimselerce bilinen yerler vardır. Özellikle hücrelerin altları tapınağın altı, manastırın en alt katları, duvarların içleri değerli nesnelerin, altınların, kutlu nesnelerin saklandığı yerlerdi. Bugün bir çoğu yıkılmış, aranmış, yerle bir olmuştur. Oysa manastırın gerçek değeri bunlar değildi.

Meryemana'nın kuruluş yılı, daha önce de söylendiği gibi, nedense bilinmemektedir. Onun gerçek kuruluş yılı ortaçağın karanlıkları içinde yok olmuş, ya da unutulup gitmiştir.

Bu yüzden bir çok düzmece nedenler yaratılmış, aziz düşleri ileri sürülmüş, gerçekle, bilim anlayışla ilgili olmayan düşünceler ortaya atılmıştır. Manastır kavramı İ.S. Hıristiyan dininin iyice soyut bir yapı kazanması ile ortaya çıktığından Meryemana'nın kuruluşunu da öyle pek eskiye ilkçağa değin götürmemek gerekir. Dinin gerçeklerden büsbütün sıyrılması sonucunda doğan manastır kavramı bu evrenden el etek çekmiş kimselerin yaşama yeri, kendini Tanrıya verme bucağı olmuştur. Durum aşağı yukarı bütün dinlerde böyle olagelmiştir. Bugün kuruluş yılları kesin olarak bilinen manastırların en eskileri Aynaroz'dadır. İlk manastırın Anadolu'da kurulduğu söylentisi varsa da yılı bilinmemektedir. Aynaroz manastırları ise İ.S. 9-10. yüzyıllarda kurulmuştur. Meryemana onlardan epeyce sonradır.

Meryemana bir ortodoks manastırıdır. Hıristiyanların böyle ortodoks-katolik diye ikiye ayrılması Roma İmparatorluğunun bölünmesinden doğu-batı Roma İmparatorluğu adı altında ikiye ayrılmasından sonradır. Meryemana Doğu Kilisesi'ne, İstanbul'a bağlı, İstanbul Kilisesi'nin gittiği yolda giden bir manastırdır. Bu yüzden kuruluşu da ondan, İstanbul Kilisesi'nden çok sonra olsa gerektir.

Meryemana manastırının gerçek kimliği latinlerin İstanbul'u alması sonucunda Bizans'ın yıkılıp orada bir Prens'in Trabzon'a gelerek Pontus Rum Devletini kurması olayından sonra ortaya çıkmıştır. Hıristiyanlığın yayılış sıralarında dincilerin sessiz, kovalanma, yakalanma korkusundan uzak yerlerde çalıştıkları biliniyor. Meryemana'nın da böyle bir anlayışla, gidilmesi çok güç bir bucakta kurulmuş olması düşünülmeğe değer bir konudur. Meryemana aşağı yukarı bütün dinlerce, bütün dincilerce (Museviler bir yana) kutlu sayılan bir yerdir. Onun ününün hızla, kısa bir zamanda yayılması da bütün acı çekenlere dara düşenlere kucak açmasındadır. Hangi dinden, hangi inançtan olursa olsun bütün sıkıntıya kapılanlar, dara düşenler Meryemana'ya, onun üçüzlü kutsal suyunda yıkanmaya koşardı. Bugün bile başı dara düşen bir çok kimse Meryemana'ya koşar, ondan yardım umar, ona adaklar sunar, kutsal suyun içine paralar atar, çeşmeye yamalar bağlar, orada okunur, üflenir. Bunlar, üzerinde durulması gereken yönlerdir.

Meryemana'nın bulunduğu yörede çevreye özgü bir yeşillik, yüksek ladin ormanları, soğuk sular, yararlı otlar, alabalıklar, daha başka av hayvanları vardır. Bunların bir takım gizli, yararlı güçler taşıdığına inanılmaktadır.

Bugün Meryemana yörelerinde, eski zengin manastırın bir çok gömülerinin bulunduğu bir gerçektir. Bu gömüleri

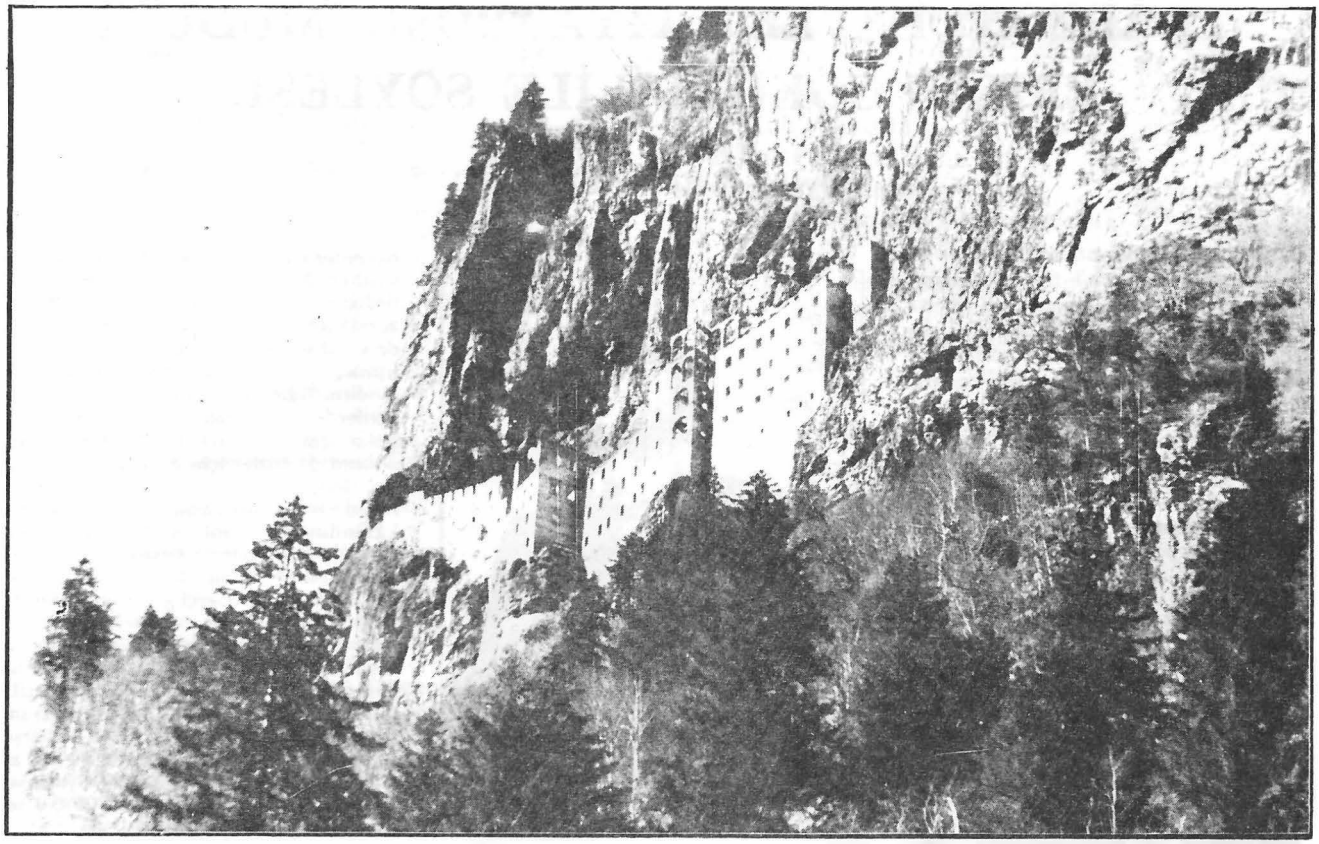

bir yandan zaman, bir yandan bırakıp gidenlerin gizlilikten duyduğu sevinç bize bulduramamakta, bizden gizlemektedir. Gelecek çağların bunları açığa çıkaracağına, bu uygarlık kalıntılarını bulacağına inanıyoruz.

Eskiden Meryemana'da dernekler kurulur, şölenler verilir, oyunlar eğlenceler düzenlenirdi. Bugün onlar da yavaş yavaş unutuluyor.

Meryemana'nın böyle sapa, gidilip gelinmesi çok güç bir yerde kurulmasının türlü türlü nedenleri vardır. Bunların birisi yukarıda belirttiğimiz gürültüden uzak kalmaktır. Ötekilere gelince baskına uğramamak, başkalarınca görünmeksizin dini yaymak, gözden uzak kalmaktır. Ayrıca kiliselerin, manastırların yüksek yerlerde, özellikle kayaların doruklarında kurulmasında bir Hıristiyan inancı yer almaktadır. Bu inanca göre İsa'nın göğe ağışı yüksek bir yerden, ya da bir kayanın tepesinden kalkarak başlamıştır. Başka bir yön bu gibi yapıların gerektiğinde askerlikte de işe yaradığıdır.

Meryemana'nın çok geniş topraları, tarlaları, bahçeleri, çayırlıkları, ormanları, kazanç sağlayan evleri, alışveriş yerleri, sığırları, koyunları, atları, katırları vardı. Aşağı yukarı Pontus'un en kutsal, en varlıklı bir yeriydi. Orada bulunan halılar, kilimler, işlemeler, ağaç üzerine yapılmış, kazınmış resimler çoktu. Yemekler mutfağın büyük kazanlarında yapılır, sürü sürü konuklar ağırlanırdı.

doğru dizilen hücrelerin üstünde, kayadan geçen daracık bir yol vardır. Bu yol manastırın bir baskına uğraması durumunda gizlice kaçmak, saklanmak içindi. Bugüne değin o gizli yolu bilen pek yoktu. Şimdi o yol tümden yıkılmıştır. Bu gizli yol son hücrenin üstünden, kuzeye giden en uçtaki odanın önünden geçen aralıkla bitişikti. Kayanın dereye bakan yönünde, altta dar koyu karanlık bir delikten aşağı öldürülmek istenenler atılırdı. Yakın yıllara değin orada bir çok kişi kemikleri, altın yüzükler bulunmuştur. Bu yazıyı yazanın babası bu yüzükllerden bulmuştu. Kayanın aşağısında, derenin kıyısında da böyle kişi kalıntıları çok görülürdü.

Derenin yanında büyük kireç kuyuları, biraz ileride ormanın içinde kömür ocakları vardı.

Meryemana'ya yiyecekler Maçka'dan giderdi, bütün yiyecekleri katırlar taşırdı. Üçü gider, üçü dönerdi katırların. Yemeklerin en güzelleri, içkilerin en iyileri, en eskileri, eğlencelerin, törenlerin, derneklerin en tatlıları Meryemana'da görülürdü. Güzelin iyisi, yemişin olgunu, kişinin göze geleni orada bulunurdu. Gün doğar doğmaz Meryemana ışıldar, Sesli Kaya'ların doruğundan dereye doğru ışıklar akar akar yayılır, çam tepeleri pırıl pırıl olur... Meryemana deresinin otu sarı çiçekli olduğundan tereyağları sarımtıraktır. Sütleri çiçek kokuludur, sarı sarıdır, yağlıdır. O yörede adına 'zifin' denilen sarı bir ağaç çiçeği vardır, arılar bundan bal yapar. Bu bal yiyenleri tutar, baş döndürür, biraz kendinden geçirir; baygınlık verir. İşte Ksenephon'un askerlerini tutan "delice bal" dediği bu tür baldır. Meryemana'nın taşıdığı özelliğin sonradan çok değişmiş olması gerekir. Erkek manastırlarına kadınlar sokulmazdı, özellikle Meryemana Türk Kurtuluş Savaşından sonra kadın erkek bütün isteklilerin uğrağı olmuştur. Manastır olarak kaldığı sürece kadınların onun yanındaki Ayavarvara Kilisesi'ne gittikleri bilinmektedir. Manastırların duvarlarını süsleyen fresklerin çoğunda kadınlar bulunur da içeri kadın sokulmaz. Bu davranışın arkasında öylesine gizli kapalı işler aramak doğru değildir. Konu İsa'nın evlenmemiş olması inancından doğmaktadır. İsa'yı çıldırasıya seven Maria Magdalena evlenmediği için bir çok kadının onun yolunda gitmesine, evlenmemesine öncülük etmiştir. Bu inanç yüzünden İsa'nın evlenmeyişini erkekler, Maria Magdalena'nın evlenmeyişini de kızlar örnek edinmiştir. İşte Hıristiyan dininde evlenmeme, kendini Tanrı yolunda arınmış sayma bu inançtan doğmuştur. Manastırların kurulması da bu yüzdendir.

Meryemana'nın çevresinde bulunan eski köyler İlkçağ'dan kalmadır, bunların Yunanla ilgisi yoktur. Eski Trabzon yerlilerinin tarihte Pontus denen yörede oturanların kurduğu köylerdir bunlar. Bu yerliler sonradan Hıristiyan dinine girmiş kimselerdir. Bu ilk yerlilerin kimler olduğu, hangi soydan, hangi boydan geldikleri bilinmemektedir. Eski diller üzerinde yapılan uzun boylu araştırmalar bunların daha çok Kafkas boyları oldukları, doğudan geldiklerini göstermektedir. ●

TRABZON DEVLET TİYATROSU MÜDÜRÜ ERHAN GÖKGÜCÜ İLE SÖYLEŞİ...

Söyleşen: Recep ERGENÇ

Trabzon Devlet Tiyatrosu, Trabzon ve tüm Doğu Karadeniz'li tiyatroseverlere 7 Ekim 1987 günü perdelerini açıyor. Tiyatronun kentimizde kuruluşunu gerçekleştiren ve çalışmaları öngörülen zamanda sonuçlandırabilmek için özverili bir gayret gösteren, Tiyatro müdürü sayın Erhan Gökgücü ile arkadaşımız Recep Ergenç görüştü.

— Sayın Gökgücü, sizi oyuncu, yazar ve yönetmen olarak tanıyoruz. Hatta yanılmıyorsam oyunlarınızdan biri bu yıl Devlet Tiyatrolarının repertuvarı içinde. Bu sizin çok yönlü bir tiyatro adamı olduğunuzu göstermektedir. Sanat yaşamınızı öğrenebilir miyiz?

— Müzisyen bir babanın çocuğuyum. Küçük yaşta, piyano dersleri ile sanata ilk adımını attım. Sonra İstanbul Konservatuvarında şan öğrenimi... Tiyatro ile bu sırada tanışınca şanı bırakıp Devlet Konservatuvarı Tiyatro bölümüne girdim ve 1963'te mezun oldum. Aynı yıl Devlet Tiyatrolarından ayrıldım. 1973'te Devlet Tiyatrolarına yeniden dönünceye değin özel tiyatrolarda oynadım, oyun yönettim. İlk kez de kendi tiyatrom oldu. 1973'ten bu yana Devlet Tiyatroları mensubuyum. Bu güne değin 70'e yakın oyunda oynadım, 14 oyun yönettim. Yanı sıra radyo oyunları yönetmenliği yaptım. İzmir Devlet Konservatuvarında Diksiyon-Fonetik ve Sahne; Ege Üniversitesi B.Y.Y.O.'nda Konuşma Eğitimi dersleri verdim.

Bir de yazın yaşamım var. 1970'lerden bu yana Radyo ve TV.'de 68 oyunum oynandı. Trabzon seyircisinin bu yıl izleyeceği "Kısmet" ilk kez geçtiğimiz yıl, Bursa Devlet Tiyatrolarında oynanmıştı. 1968'de oynadığım "Polisler" oyunu ile "Asaf Çiğiltepe" ödülü; 1984'te yazdığım "Ramazanla Cülide" ile "Tobav" I. ödülü; 1985'te yazdığım "Giordano Bruno" ile de "Tobav" 2.'lik ödülü kazandım. Giordano Bruno kitap olarak basıldı. Şu anda bitme aşamasında olan iki oyunum ve basılmayı bekleyen bir masal kitabım var.

— Trabzon Devlet Tiyatrolarının kuruluş çalışmasının başından beri içindesiniz. Bu çalışmalardan biraz söz edebilir miyiz? Salonda büyük sayılabilecek bir düzenleme yapılıyor. Bunları değerlendirebilir misiniz?

— Bu çalışmalar gönüllü olarak kabul edilen bir görevdi. Küçücük bir ekip ile ve Belediyenin de katkısıyla yetersiz bir sahne ve eskimiş koltuklarından başka bir şeyi bulunmayan bir salon, bugün, çağdaş bir tiyatro binasına dönüştürüldü. Ancak bu konuda başka bir şey söylemek istemiyorum. Çünkü tiyatro eylemi yalnızca bina değildir kuşkusuz. Asıl görevimiz bundan sonra başlıyor. Sanatçıları, teknikçileri ve büro elemanları ile toplam 65 kişilik bir ekibiz. İlk etapta fazla gibi görülen bu sayı yapmak istediklerimiz için bir süre sonra yetersiz bile kalabilir.

Ne var ki hepimiz yeni bir bölgede yeni bir sanat olgusunu var etme çabasının bu ilk adımlarında heyecan ve mutluluk doluyuz..

— Tiyatro seyircisi ile var olan bir sanat dalı. Seyirci, tiyatro olayını var eden ana unsurlardan biri. Trabzon'un seyirci potansiyeli ile ilgili bilginiz var mı? Ayrıca uzun bir çalışma gerektiren bir oyun (bir-bir buçuk ay) sahnelendikten sonra arzulanan ortalama seyirci sayısı ne olmalıdır? Yetersiz görülür ise seyirciyi arttırmak için neler var projelerinizin içinde? Bir de seyircinin nitelik olarak ta geliştirilmesi gerekeceğine göre, bunun için neler düşünülür?

— Trabzon'a, doğru anımsıyorsam 6-7 kez geldim, turneler ile. O günlerden kalan izlenimlerim var seyirci üzerine. Ayrıca 1976'dan bu yana Devlet Tiyatrolarının istatik bilgilerini topladım. Ancak bütün bunlar bir yörenin seyircisini tanımak için yeterli veriler değildir. Konu üzerine yapılan anketlerin, dramaturji çalışmalarının, seyirci araştırmalarının, kısa sürede kesin ve doğru sonuçlara varabileceğine de inanmıyorum. Bir tiyatro elbette seyircisi ile vardır. Ne var ki sizin de değindiğiniz gibi seyirci sorunu salt bir nicelik sorunu da değildir. Karşılıklı çok iyi tanımalıyız birbirimizi. İlk yılları bir sevgili ile yaşanan flört dönemlerine benzetirim. Bunun gerçek bir sevgiye dönüşmesi bir süreç sorunudur. Kentin sanatseverinin, basınının da katkısı gereklidir bu sürecin doğru yaşanmasında. Ve el birliği ile görevimiz bu ilk sürecin en kısa zamanda tamamlanmasına çalışmak olmalıdır. Hedefimiz tiyatro olgusunun Karadenizli için bir gereksinim olmasıdır. Elbette ki bu aşamaya varılıncaya değin karşılıklı özveriler içinde olmalıyız birbirimize. Bir oyunun iki aylık bir çalışma süresi gerektirdiği hesabı ile, seyircimiz bizim bir sezonda dört-beş oyunumuzu en iyi biçimde kendisine sunmak için aralıksız bir çalışma temposu içinde olduğumuzu değerlendirmelidir. Biz de onlardan küçük özverilerde bulunmalarını isteyeceğiz: Biz onlar için nasıl özenle hazırlanıyorsak, onların da bizler için özen göstermelerini... Sözgelimi günübirlik gelen tiyatroların, derme çatma salon ve bazı grupların kazandırdıkları yanlış alışkanlıklarını terketmelerini. Salonda çekirdek çıtlatarak yanındaki seyircinin dikkatini dağıtmak, geç kalmak gibi. Gerçi geç kalma olayına karşı bir önlemimiz var: Belediyenin de katkısı ile bir kapalı devre TV. sistemi kuruyoruz. Ama salona meşrubat şişesi ile girme ya da kabuklu yiyecek yeme gibi durumlarda teşrifat görevlisi genç bayanlarımızın uyarılarını da hoşgörü ile karşılamalarını bekliyoruz. Ve belki de pek az olabilecek bu gibi olaylar için tiyatroseverlerin de katkısını diliyoruz. Çünkü seyirciyi elbirliği ile var edeceğiz.

Devlet Tiyatroları "Sanat yolu ile toplumun eğitimine katkıda bulunan" bir kurumdur. Bunu da toplum ile bütünleşmeden başaramayacağının bilinci içindedir. Özcesi, seyirci sorunu bizim için ekonomik bir sorun olmaktan çok uzaktır. Ancak sanatçı, seyircisiz varolamayacağının duyarlılığını yaşayan bir varlıktır. Bütün bunlar göz önüne alınırsa bizim salonumuzu doldurmak için de büyük çaba göstereceğimiz açıktır. Toplu satışlar, gişe sayısını çoğaltmak, duyuru yollarını boyutlandırmak... Bunlar başvurulacak marjlardır. Ancak bu konuda temel ilkemiz "iyi oyun, iyi seyirci yetiştirir" ilkesidir. Elbette nitelikli eleştirmenler de gerek.

— Bir Üniversite kenti olan Trabzon'un böyle bir kuruma kavuşması çok güzel bir olay kuşkusuz. Tiyatronun, kaynağından, yani bu bölgenin sanata yatkın insanlarından beslenmesi düşünülür mü? Bunun için Üniversitede gereken bölümler açılabilir mi? Bu konuda sizlerin katkısı ne olacak?

— Üniversite ile ilişki içindeyiz. En geç gelecek yıla Üniversite bünyesinde bir Konservatuvar açılacağını umut ediyorum. Kurumumuz bu konuda yol gösterici, öğretim elemanı sağlayıcı bir kaynak olarak hizmet görecektir. Özellikle belirtmek istediğim böyle bir okulun kurulmasının zorunluluk taşıdığıdır. Şu anda Tiyatromuzun sanatçılarından yalnızca biri bu yöreli. Kaynağından sanatçı yetişmez ise bu kurum ya da benzeri kurumlar, taşıma su ile değirmen döndürmek gibi bir olanaksızlık karşısında tıkanırlar. Ayrıca bu yalnızca kurumumuzun ya da Üniversitenin sorunu değil, bölgenin sorunudur. Tüm sanatsever'in çabasına, dürtüsüne muhtaçtır çözümü.

— Bildiğim kadarı ile kurumunuzun bir bölge tiyatrosu özelliği var. Bu özellikten söz edebilir misiniz?

— Trabzon Devlet Tiyatroları şu anda iki sahneye sahip kentte. Ancak Samsun'dan Artvin'e kadar bütün bölgeden de sorumluyuz. Buralara da turneler düzenleyeceğiz

— Amatörlere, amatör çalışmalara yakınlığınız olduğunu biliyorum. Onların tek çalışma ve oyun sergileme salonu ortadan kalkmış oldu. Amatör çalışanlarla, bir mesajınız var mı?

— Sanata gönül vermiş, sanat yolu ile toplumu yüceltmeyi amaçlamış tüm amatörlere yardım etmek görevimizdir. Bu yardım, elbette, bir devlet kurumunun statüsü içinde olabilecektir. Bilimsel yayınlarımızdan onları yararlandırmak, buralarda sağlayamadıkları oyunları bulmak, çalışmalarında yol gösterici eğitici olarak onları desteklemek gibi... Bu konuda en büyük katkımız da içlerinden geleceğin sanatçılarının yetişmesine yardımcı olmaktır kuşkusuz. Ancak, tiyatro, hele amatör tiyatro kocaman bir yürek dolusu sevgi ister. Atılımcı ve yılmaz bir ruh, tükenmez bir dinamizm gereksindirir. Gelin hep birlikte ünlü yazar O'Neill'in döküntü bir hangarı kendi gibi yürekli arkadaşları ile birlikte bir tiyatro salonu haline getirdiğini anımsayalım. Avrupada da böylesi örnekler bir doludur. Hatta bu biçim ilk adımlar, geleceğin ünlü özel tiyatrolarını oluştururlar. Onlardan da bunu beklemeliyiz. Ve tüm sanatseverler de destek olmalı böylesi atılımlara.

— Uzun vadede Trabzon'un bir kültür-sanat kenti olması yolunda gelişmeler umut verici. Tiyatronun bu konuda katkıları ne olabilir?

— B z yalnızca tiyatro hizmeti getirmiyoruz. Salonumuzda resim-yontu sergileri düzenleyeceğiz. Valiliğin desteği ile bir konser piyanosuna kavuştuk. Resitaller, konserler dinleyeceksiniz bu salonda. Yanısıra sanat konulu konferanslar, paneller, söyleşiler de düzenlenecek. Böylece kısa zamanda, var olandan daha yoğun bir sanat ortamında soluk alabileceğimizi umut ediyoruz. Bu kent, yüzyılın ilk yarısına değin bir kültür merkezi görünümünde imiş. Nice sanatçılar yetiştirmiş. Ancak ilginç bir yapı oluşuyor sonra. İş adamını, işçisini nasıl büyük kentlere ya da yurt dışına ihraç ediyor ise sanatçısını da barındıramamış bünyesinde. Gerçi metropoller dışındaki tüm kentlerin ortak sorunu sayılabilir bu. Ancak son yıllardaki duruma baktığımızda bu ihracın düşüş kaydettiğini görüyoruz. Şehircilik açısından büyük bir gelişme içinde. Sanayi kuruluşları ve ticarethaneler açısından da böyle. Demek ki yeni bir birikim sürecini yaşıyor. Sanatın bu sürecin içinde olması gerek artık. Üstelik yakın tarihlerde Haluk Ongan, Yusuf Sezgin gibi sanat havarileri de yetiştirmiş. Son söz olarak şunu belirtmek isterim: Var olan birikim ile sanat ve kültür kurumları asgari müşterekler de birleşip birbirilerine destek olamazlar ise gerçek bir sanat potansiyelinden söz edilemez.

— Bu güzel sanat kurumunu Trabzon'a kazandıran, emeği geçen herkese teşekkürler. Söyleşi fırsatı verdiğiniz için size de teşekkür eder başarılar dilerim.

— Başarı dileğinize tiyatromuz adına teşekkür ederim. Bana bu söyleşi yolu ile sanatseverlere seslenmek olanağı tanıdığınız için sağolun. ●

ÇEYİZLERİNİZİ ÇIKARIN ANALAR

ayaklarım ıslak ellerim yorgun
kumlu çakıllı yalılarda
bulut bulut gözleri deniz
sevdalı mı bana bilmiyorum
bilemiyorum içindeki dalgaların şahlanışını
belli belirsiz
dağ güllerinden derlenmiş çelenk gibi
boynumda dostluğun bağı
ve köpük köpük bir sevdanın
yolcusuyum
uzadıkça zaman
yol aldıkça insan sonsuzluklara
alışamıyor gözlerim bu ışıksızlığa
kararmış ufuklardan çıkan güneşle
sönmeli bağrımdaki ateş
sevdayla özdeşleşmeliyim bu çıkmaz
sokaklarda
zincir sesleri şakırdamasın kulaklarımda
ritmi yok müziğimin
acısı asırlara uzanır etimin kemiğimin
kilitli dursun demir kapılar insansız
dökülsün pası gökyüzünü parselleyen
parmaklıkların
yıkınız duvarlarını hücrelerin ulular
aydınlığa hasret kuytular
yosunlar ışık bekliyor
ayaklarım ıslak ellerim yorgun
köpüklü yosunlu kıyılarda
bulut bulut gözleri deniz
kanayan yaralarındandır kara diyorlar adına
eğer siz de bir kavga uğruna
yaşam saflarında iseniz
ve yitirdikçe yürek damarlarını bir bir
elbette kararır ağarmaz gözleriniz
giyiniz gelinliklerinizi kızlar
yiğitler damatlıklarınızı
dostluk zamanına kurulu bütün saatler
kurulsun halay vursun davullar
sevgi ile barış nikâh bekliyor dünya
tanıklığında
sandığınızdan çeyizlerinizi çıkarın analar

İlhan KARAMAN

ÖRNEKLERLE
TÜRKÇE SÖZDİZİMİ

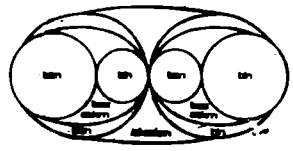

ÇIKTI!

YAZIŞMA ADRESİ:

Karadeniz Teknik
Üniversitesi
Türk Dili Bölümü
TRABZON

ON GÜN ARTVİN

M.Reşat SÜMERKAN

1976 yılının Temmuz ayı. Trabzon'lu iki sanatçı; Saldıran Özmen ile Osman Zeki Demirkale, Artvin ili Hükümet Konağı cephesi için tasarladıkları bakır rölyefin montajını yapıp bir de sergi salonu düzenleme hazırlığındalar. Ben o vakit üniversite öğrencisiyim. Yeni başlayan fotoğraf merakımın yanı sıra değişik yerler görmenin, insanlar tanımanın tutkusu başlamış bende. Arkadaşlara boyun bükdüyorum. "Gel, bize de yardımın dokunur" diyorlar. Ve Artvin'deyim.

On günlük gezim boyunca Artvin'in, iklimi ve doğal yapısı açısından Türkiye'nin en ilginç yörelerinin başında yer alabileceğini düşündüm hep. Çünkü deniz ve kırsal doğanın türlü özellikleri birlikte yaşanır burada.

Artvin'de bulunduğumuz günlerde sahil kesiminde ikinci sürgün çay devşiriliyor, fındık için hazırlıklar yapılıyordu. Yusufeli'nde kayısılar olgunlaşmış; Ardanuç'ta dutlar pekmez ve pestil için kaynatılıyordu. Fotoğraf çekimine çıktığımız sabahları, Artvin merkezinden kıvrıla kıvrıla inen yolun Çoruh ırmağı ile buluştuğu yerdeki küçük dükkanlarda satılan, çıtır çıtır kırmızı Artvin elmasıyla sigara altlığı yapıyorduk.

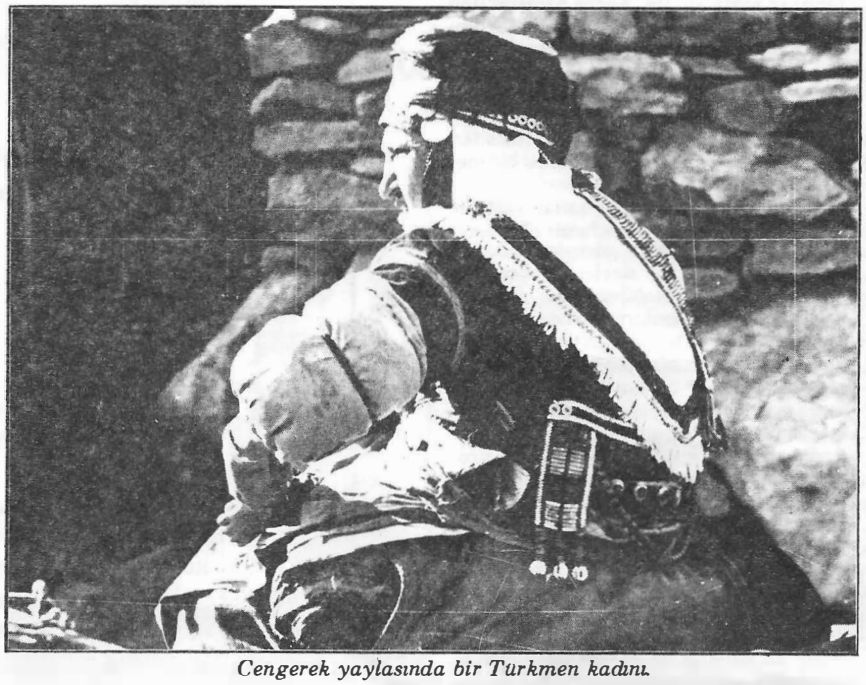

Cengerek yaylasında bir Türkmen kadını.

İç kesimlerde ekilebilir alanların az oluşu insanlara okumaktan başka çıkar yol bırakmamış. Bu olgu Artvin'lilerin çabuk ilişki kurulabilir, uygar insanlar olmasına yetmiş.

Artvin merkezinden çıkıp Yusufeli'ne yöneldiğinizde, bir saati aşkın süre Çoruh vadisini izlemeye hazırlanmanız gerekiyor. Tabanda Çoruh nehri artı karayolu kadar bir genişlik var. Dik yamaçlar ise çalının bile yeşermediği, görebileceğiniz en büyük kaya kitlesi. Vadinin sonunda kayalar ikiye ayrılıyor ve karşınıza bir vaha gibi Yusufeli çıkıyor. Çoruh'un iki yanındaki düzlüklere kurulu ilçeyi geçip kuzeye, Kaçkar'ların güney yamaçlarına doğru gidiyoruz. Sarıgöl bucağından sonra Altıparmak (Barhal) köyündeyiz. Burada dağınıkça bir yerleşim var. Köy merkezinde çayevi, bir kaç dükkan ve cami bulunuyor. Cami eski bir kiliseden düzenlenmiş. Anlatıldığına göre, kiliseyi çok eskiden bu insanların ataları yapmışlar. 17. yüzyılda İslam dini buralara ulaştığında müslüman olan yöre halkı kendi kiliselerini camiye çevirmişler. Gittiğimiz gün Cuma idi. Cami çevresi yaşlılarla dolmuştu. Onlardan çeşitli söylenceler dinledik:

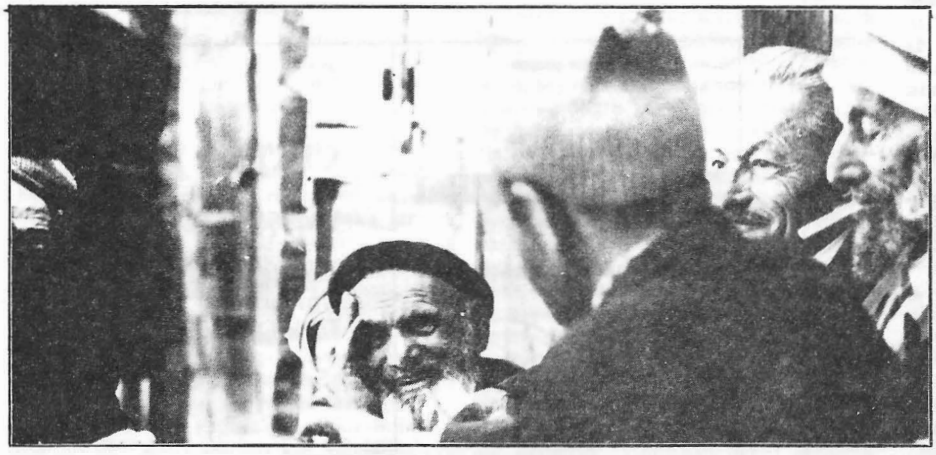

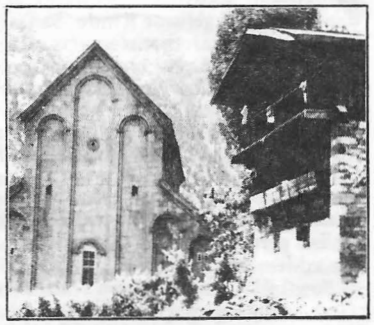

Barhal'da cami ve bir ev

Altıparmak (Barhal)'da yaşlılar

Eskiden çok bolluk varmış ve buraya, yüksek yaylalardan ağaç borularla süt akıtılırmış... Caminin bodrumunda, kilise döneminden kalma çok değerli bir kitap ile altınlar saklıymış. Bu hazineyi ise büyük bir yılan korurmuş. Günün birinde yaşlı bir papaz gelmiş. Gizlice bodruma inerek hazineyi çalmak istemiş. Çeşitli dualarla yılanı küçültmüş. Ancak yılanı istediği ölçüde küçültemediği için gene de korkmuş, yalnızca altınları alarak kaçmış. Köyün yukarılarında, Kaçkar'ların zirveye yakın güney yamacında ise Nuh'un gemisinin zincirinden 99 hokka (okka) gelen bir halka dururmuş. O taraflara giden bir grup turistin ardından halkayı daha gören olmamış.

Ardanuç'a bir öğleden sonra vardık. Yemek yiyebileceğimiz, döner pişirilen bir yer tarif ettiler. Ardanuç usulü döner çok ilginç. Bu döner alıştığımız gibi düşey değil, yatay dönüyor ve küçük şişlerle yeniyor. Kesilen parçalar bu şişlere alındıktan sonra tekrar ateşe tutuluyor. Etleri şişin ucundan dişlerinizle çekerek yiyorsunuz.

Ardanuç'tan Şavşat'a giderken yol üstündeki Cehennem Deresi'nin yanından geçiyorsunuz. Cehennem deresi 150 m. derinlikte akıyor. Burası, duvarları birbirinden 10 m. uzaklıkta bir kanyon. Şavşat'tan yukarılara doğru çıkarken yumuşak eğimli yamaçlarda ahşabın en güzel örneklerinden oluşan evleri, köyleri görüyorsunuz. Daha yüksekte ladin ormanlarının arasında "Karagöl" uzanıyor. Bunun bir benzerini; ama kayın ağaçları arasında uyuyanını Borçkanın güneydoğusunda görmüştük. Onun da adı "Karagöl"müş.

Borçka Karagöl

Şavşat yaylalarında doğa bir harika. Yuvarlak tomruklardan yapılan mezrea evlerini geçiyoruz. Uzakta ünlü "Bilbülen" yaylası. Aşağı uzaklarda leke halinde Ardahan seçiliyor. Az sonra Cengerek yaylasına ulaşıyoruz. Düzgün koni şeklindeki bir tepenin eteğinde, uzaktan iri taşlar gibi görünen evlerde Türkmen'ler oturuyor. Yılın belli bir gününde tepede tören düzenledikleri söylenen bu değişik giysili, yarı göçer topluluğun kışlakları da yaylaya oldukça yakınmış.

Cengerek yaylasından dönüşte, bir başka obada bize Artvin yaylalarının ünlü "Hoşmeri"sini ikram ediyorlar. Hoşmeri un, süt, kaymak ve az şekerden oluşan, kek kıvamında bir hamurisi.

Akşamın son ışıklarıyla dönüyoruz. Güneş göz düzeyimizin aşağılarından batıyor.

Bir iç Anadolu kentinde olduğumuz izleniminden, Artvin sahillerine ulaştığımızda ayılıyoruz. Dağlık yörelerin büyüsü, dalgaların serpintisinde eriyiveriyor●

Şavşat yaylalarında bir gül

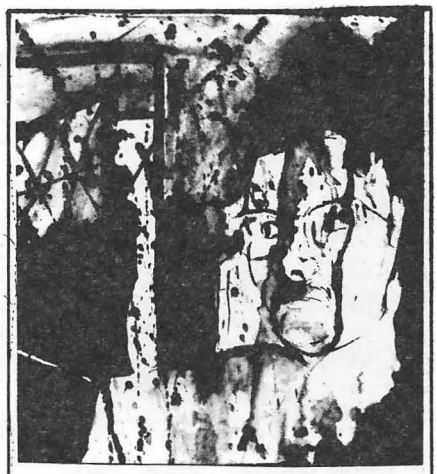

Desen: Gülbayan VATANSEVER

ayna

oyuncak bir bahara
nefes veren
tuzaklar/da aşıldı
ey şüphe
meçhul bir tarih için
sonsöz gibi duran kandil
mürtei bir tüccarın
fiyakalı sureti
-yoksul ayna
hangi dağların
gölgesine düşer
günahkâr ayrılık?..

uğursuz mevsimlerin kardeşi
ölüm
ey saldırgan şüphe
bir başına çalıyor
sessizliğin çanları
rüzgar
yürüyen bir korku olarak
köylü bir kartalın
kül renkli gagasına
yaslanıyor
ve usuldan düşüyor
dağların rahmine.

oyuncak bir bahara
nefes veren
tuzaklar/da aşıldı
gökyüzünde
dayanılmaz bir bayram sevinci.

metin güven

YENİ YAYINLAR...

ÖNCE

"Ellerim Gözlerim Yüreğim", "Yüzünün bir yanında" adlı iki şiir kitabı, "İçerdeki Adam" adlı oyunu, Merzifonlu Şeyh Abdürrahim Rumî adlı inceleme yapıtının yanı sıra pekçok şiir ve yazıları dergilerde, gazetelerde yayımlanan şair Berin TAŞAN ilk iki şiir kitabındaki şiirlerinden bir seçmeyl yeni şiirleriyle donatarak ÖNCE adıyla yayımladı. İnsan sevgisi, yurt gerçekleri, boylu boyunca doğa, şalr yüreğiyle harmanlanarak, okurun yüreğine kazınan bir duyarlık rüzgârına dönüşüyor "Önce"de. "Memleketimln her yanında çocuklar/Biraz süt, biraz uyku/Sarılmış memelerine annelerinln/Bırakmıyorlar." "Gölgesinde otursunlar, tütün sarsınlar/Sıkılınca yaprakların arasından/Gökyüzüne açılsınlar diye/Sinop cezaevi avlusuna kiraz/Şiran'da kavak/Karaburun'da çınar diktim."

Önce, özgün bir şairin, şliryaşamının kırk yıllık tutanağı.

KASIM ÇİÇEKLERİ

Kasım Çiçekleri mayıs sayımızda "Gümüşhaneli Ozanlar Antolojisi"ni okurlarımıza tanıttığımız Sabahattin Kömürcüoğlu'nun bir diğer yapıtı. Şair Şinasi Özdenoğlu'nun önsözünü yazdığı yapıt, 57 şiir ve yedi bölümden oluşuyor. Kömürcüoğlu, bu yapıtında, boylu boyunca sevgilere, sevinçlere, küçük mutluluklara yer veriyor. İnsan yüreğinin yaşadığı her yerde duyarlık yüklü olduğunu, dünyanın güzelleşmesi için sevgi bayrağının elden bırakılmaması gerektiğini belirtiyor. Şairden iki dize: Sızlamasın hiç kimsenin yüreği/Tüm acılarda ben varım.

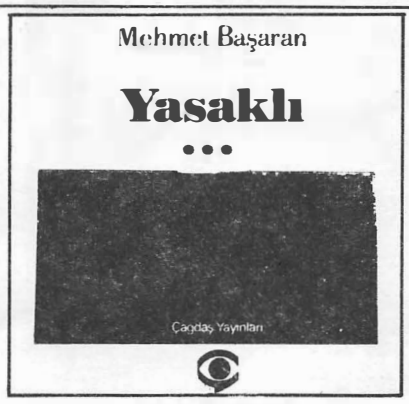

YASAKLI

Yazınımızın türlü dallarında pekçok yapıtlar veren ünlü bir sanatçımız Başaran. Köy Enstitülü bir yazar/şair olmanın kefaretini nice yıllar ödeyen bir aydın. Yasaklı, onun son yapıtı. Çağdaş Yayınlarından çıkan bu yapıtında, Başaran, ülkemizin son çeyrek yüzyılında yaşadığı dramı, ironik bir dille yansıtıyor. Çoğu zaman bir film seyreder gibi, kimi zaman bir düş görüyormuşcasına yaşanılan gerçeklerin içinde insan yüreği burkulmadan edemiyor. Yine de ülkemizin geleceğine armağan edilen tarihsel bir belge kimliğini taşıması açısından, böyle bir yapıtın varlığına sevinmeden edemiyoruz.

180 sayfalık kitap, bir özyaşamöyküsünden önemli bir kesit.

SEVGİLİYE MEKTUP

Sevgi adamımız, ünlü Hikâyecimiz Sait Faik'in "Tüm Eserleri", eleştirmen Muzaffer Uyguner tarafından yıllardan beri baskıya hazırlanıyor. Daha öncelerde 13 cilt tutan kitaplara, bu yıl yeni bir kitap eklendi: Sevgiliye Mektup. Hikâyeler, Yazılar, Mektuplar ve Konuşmalardan oluşan kitap, 168 sayfadan oluşuyor. Yazıları arasında, dergilerden VARLIK ve YEDİTEPE üzerine belirttiği görüşlerle, Mark Twain Derneği Üyeliği konusu, eleştiri üzerine düşünceleri, Fikret Urgüp, Kenan Hulûsi, Memet Fuat'a dair eleştirileri yer almaktadır.

Sait Faik'in "tüm Eserleri"ne yeni bir katkı Sevgiliye Mektup.

ELEŞTİRİ

Cengiz Gündoğdu'nun dünya kültürünü aklın süzgecinde damıtarak okura sunduğu önemli bir yapıt Eleştiri. 192 sayfalık kitapta, Adak, İdeoloji, Felsefe, Tarih, Batı, Kalkınma, Sanat, Alkış bölümlerinde, tarihin derinliklerinden günümüze uzanan gerçekliğe eleştirel bir boyuttan yaklaşım kuruluyor. Okuyucu, kitabın sayfaları arasında, bir yandan tarihin derinliklerinde, ibni haldun'u bulurken, diğer yanda, Nurullah Ataç'ı, Ferit Edgü'yü, Ahmet Oktay'ı, Mümtaz Turhan'ı, Anıl Çeçen'i, Osmanlıyı, Cumhuriyet aydınını, sosyal ve siyasal düşüncenin gelişimiyle ona karşı oluşun getirdiği sonuçları, ilkçağdan günümüze, Avrupa'dan Doğu'ya uzanan bir köprüde, son derece akılcı bir yaklaşımla, nesnel bir değerlendirme ölçütüyle okura sunulan kültürel birikimi buluyor.

Eleştiri, tarihle yazın arasında önemli bir köprü niteliğine sahip.

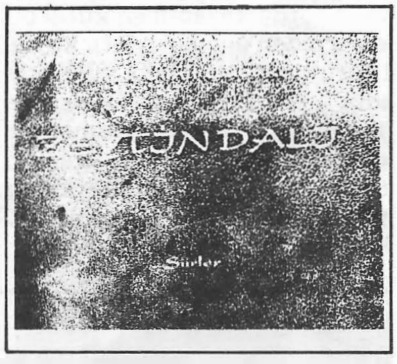

ZEYTİN DALI

İshak Ümit Çubukçu, dergilerde şiirlerine pek rastlamadığımız bir şair. Yıllardır yüreğinde yoğurduğu, yayımlamaktan çok yazıp biriktirdiği şiirlerini, ZEYTİN DALI adlı yapıtında topladı. Altı bölümden oluşan kitapta şiirlere başlıklar konulmamış. Çubukçu, kitabına seçtiği şiirlerinde sürekli yenilik peşinde koşuyor. Yeni biçimler deniyor. Şiirlerde, sevgi, özlem ve ayrılıklara yer verilmiş olsa da tümüyle bir kırgınlığın eksen alındığı şiirlerle yüklü Zeytin Dalı.

EKİM ÖLÜMLERİ

Derleyen: Arslan Pulathaneli

Faik Ali Ozansoy	(1876-1 Ekim 1950)
Abdülkadir İnan	(1899-1 Ekim 1976)
Hamit Zübeyr Koşay	(1897-1 Ekim 1984)
Basri İmece	(1924-1 Ekim 1977)
Safiye Erol	(1900-1 Ekim 1964)
Muazzez Tahsin Berkant	(1900-4 Ekim 1984)
Fehmi Ege	(1902-5 Ekim 1978)
Katip Çelebi	(1609-6 Ekim 1657
Sabri Esat Siyavuşgil	(1907-6 Ekim 1968)
İshak Sunguroğlu	(1899-6 Ekim 1977)
Doğan Nadi	(1913-7 Ekim 1969)
Mustafa Reşit	(1861-7 Ekim 1936)
Saadet Timur Ulçugür	(1926-7 Ekim 1985)
Cemal Reşit Rey	(1904-7 Ekim 1985)
Nazım Kurşunlu	(1911-8 Ekim 1980)
Ali İzzet Özkan	(1902-9 Ekim 1981)
Ahmet Refik Altınay	(1880-10 Ekim 1937)
Yıldırım Önal	(1931-10 Ekim 1982)
İsmail Hakkı Uzunçarşılı	(1888-10 Ekim 1977)
Mahmut Goloğlu	(1915-11 Ekim 1982)
Ömer Nasuhi Bilmen	(1884-12 Ekim 1971)
Cahit Sıtkı Tarancı	(1910-13 Ekim 1956)
Halikarnas Balıkçısı	(1886-13 Ekim 1973)
Hüseyin Nail Kubalı	(1903-13 Ekim 1981)
Kâmuran Yüce	(1923-13 Ekim 1986)
Nedim	(1681?-14 Ekim 1730)
Kazım Nazmi Duru	(1877-14 Ekim 1967)
Samim Sinanoğlu	(1915-14 Ekim 1971)
Cezmi Tahir Berktin	(1908-14 Ekim 1979)
Mustafa Seyit Sütüven	(1908-14 Ekim 1969)
Asaf Halet Çelebi	(1907-15 Ekim 1958)
Metin Eloğlu	(1927-16 Ekim 1985)
Ekrem Karadeniz	(1904-17 Ekim 1981)
Halil Lütfü Dördüncü	(1893-17 Ekim 1972)
Enis Behiç Koryürek	(1891-18 Ekim 1949)
Hüseyin Cahit Yalçın	(1874-18 Ekim 1957)
Mithat Sadullah Sander	(1890?-18 Ekim 1961)
Sabri Altınel	(1925-15 Ekim 1985)
Mithat Fenmen	(1916-19 Ekim 1982)
Şemsettin Günaltay	(1883-19 Ekim 1961)
Rıza Polat Akkoyunlu	(1911-20 Ekim 1970)
Ferit Tüzün	(1929-20 Ekim 1977)
Mehmet Ali Ağakay	(1893-21 Ekim 1961)
Feyzi Lütfü Karaosmanoğlu	(1900-21 Ekim 1978)
Ahmet Ateş	(1911-21 Ekim 1966)
Hakkı Tarık Us	(1889-21 Ekim 1956)
Mustafa Reşit Tarakçıoğlu	(1892-23 Ekim 1969)
Latifi	(1491-23 Ekim 1582)
Mualla Anıl	(1909-23 Ekim 1985)
Münir Hayri Egeli	(1904-24 Ekim 1970)
Behçet Kemal Çağlar	(1908-24 Ekim 1969)
Osman Nihat Akın	(1905-24 Ekim 1959)
Sevinç Tevs	(1927-24 Ekim 1976)
Ziya Gökalp	(1876-25 Ekim 1924)
Ali Canip Yöntem	(1887-26 Ekim 1967)
Behzat Butak	(1891-26 Ekim 1963)
Nurettin Artam	(1900-26 Ekim 1958)
Hasan Sözeri	(1921-27 Ekim 1970)
M.Halit Bayrı	(1896-27 Ekim 1958)
Nafi Atuf Kansu	(1891-28 Ekim 1949)
Ratip Tahir Burak	(1904-28 Ekim 1977)
Agah Sırrı Levent	(1894-28 Ekim 1978)
İbrahim Alaaddin Gövsa	(1889-29 Ekim 1949)
Muammer Kemal Özergin	(1929-29 Ekim 1986)
Mesut Cemil Tel	(1902-31 Ekim 1963)

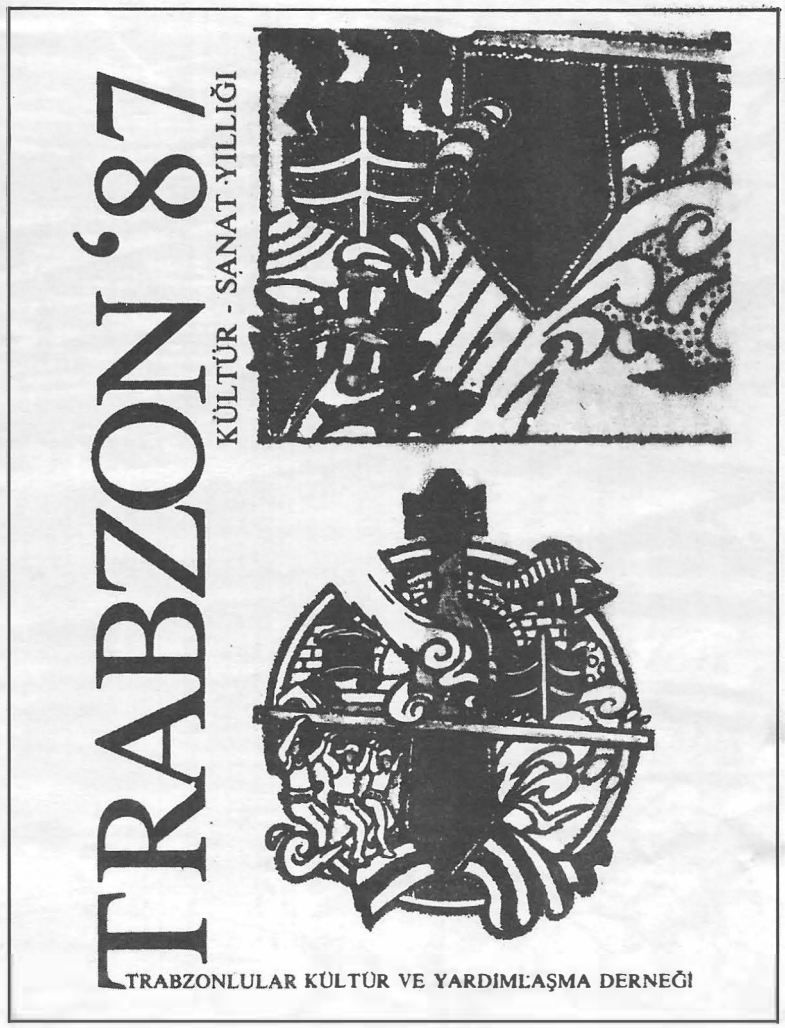

Trabzonlular Kültür ve yardımlaşma Derneği'nin Sanat - Kültür Yıllığı, Trabzon 87 Ekim 1987'de yayımlanıyor. Trabzon'un Kültürel ve Sanatsal yaşamına büyük katkılarda bulunan yıllık, Derneğin İstanbul adresinden edinilebilir.

SANAT OLAYLARI / HABERLER

SERGİ:

• Trabzon Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nde 4 Eylül 1987 günü, sanatçı Ruhi Su'nun Mezar Projesi yarışmasında derece alan projeler sergilendi. Mimarlar Odası Trabzon Şubesi'nce açılan yeni dönemin bu ilk sergisi 17 Eylül'de sona erdi.

• Aynı Galeride 18-30 Eylül 1987 tarihleri arasında Galeri Müdürü M.Hikmet Malkoç'un Retrospektif Resim sergisi izlendi.

• Trabzon Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nde bir başka sergi, Trabzon sanatçılarının 13. Geleneksel sanat sergisi oldu. 1-14 Ekim 1987 tarihleri arasında açık kalacak sergiye

RESİM DALINDA: Haydar Durmuş, Mustafa Hikmet Malkoç, Ceyhan Murathanoğlu, Okan Çağal, Selçuk Dumanoğlu, Suat Kurtuldu, Rasim Çubukçu, Öner Gençalioğlu, Turgut Candaş, Adil Salih, Funda Kırdar, Hülya Erbaş, Gündoğdu Sanımer, Temel Zihni.

FOTOĞRAF DALINDA: Şekip İskender, Coşkun Kulaksızoğlu, M.Reşat Sümerkan, Bülent Yalçınalp.

KARİKATÜR DALINDA: O.Gürol Ustaömeroğlu katıldılar.

TİYATRO:

• Trabzon Devlet Tiyatrosu, Büyük Sahne'de Necati Cumalı'nın Boş Beşik adlı oyunu ile 7 Ekim 1987 akşamı perdelerini açıyor. Oyunu sahneye koyan Mahir Canavar.

• Trabzon Devlet Tiyatrosu yetkililerinden alınan bilgiye göre, oyunlar çarşamba, perşembe ve cuma günleri akşam saat 20.00'de, cumartesi günleri ise 15.00'te başlayacak. Ayrıca 20 Ekim 1987'de Rize'ye, 27 Ekim'de ise Giresun'a turne düzenlenecek.

Fotoğraf: Coşkun KULAKSIZOĞLU